

Лютцен, 1632 I

adept_egidos
 adept_egidos

https://adept-egidos.livejournal.com/2019-04-09_13:54:00

14 лютого 1633 року на Староміській площі (Altstädter Ring) у Празі виконувались вироки військового суду. Це виконання вироків було фіналом розгляду судом справ про дезертирство, які розглядалися ним з 21 січня 1633 по 11 лютого 1633 рр. Суворе покарання до страти було безвідносним до походження чи військового рангу. До страти за боягузтво, невиконання наказів та дезертирство було засуджено дванадцять офіцерів і п'ять артилеристів. Серед цих офіцерів один був високопоставленим лицарем Тевтонського ордену, а також полковником кавалерійського полку, інший був підполковником і очолював теж кавалерійський полк, а також мав рідного брата який воював зі своїм полком у цій же битві, але у рядах противника. Ім'я першого - Іоганн Ніколаус фон Хаген (Johann Nicolaus von Hagen), ім'я іншого - Альбрехт фон Гофкірхен (Albrecht von Hofkirchen). Смертний вирок усім було виконано палачем шляхом відсікання голови, а двоє нижчих офіцерів серед засуджених було страчено через менш почесну смерть – через повішання, адже їх злочин - мародерство власного обозу.

Битвою, у якій засудженими було скоєно найважчі злочини була битва при Лютцені, яка тривала 16 листопада 1632 року, а армією у якій служили засуджені була імператорська армія генералісімуса Альбрехта фон Валленштайна. Після невдалого штурму укріплень Валленштайна при Альте Весте і важких не бойових втрат в наступні два тижні, Густав II Адольф, урочисто відсвяткувавши річницю перемоги при Брейтенфельді (17 вересня 1631р.), покинув табір при Нюрнберзі і 18-го вересня і відійшов на південь, щоб завершити завоювання Швабії та Баварії. Валленштайн почекав кілька днів, потім, 23 вересня відправився на північний схід до Бамберга і Саксонії. Дві ворожі армії не зустрінуться протягом майже двох місяців.

Військові цілі і кампанія

Після Нюрнберга Валленштайн звернув увагу на Саксонію, вирішального союзника Швеції.

Основна саксонська армія очолювана Гансом Георгом фон Арнімом (Hans Georg von Arnim-Boitzenburg) перебувала в Сілезії, і невеликий імперський диверсійний корпус фельдмаршал-лейтенанта Генріха Холька (Heinrich von Holk), відправлений до Саксонії досягнув чималих успіхів. Розоривши Саксонію на маршруті свого руху, Хольк проник глибоко в Фогтланд і Мейсен, аж до передмістя саксонської столиці Дрездена. Для закріплення успіху Холька, Валленштайн вирішив вторгтись до Саксонії з рештою своєї армії. Заохоченням для кампанії Валленштайна у Саксонії було те, що вона відносно не постраждала в попередні періоди війни, тож могла задовольнити імператорській війська привабливими зимовими квартирами (Прим.1). Валленштайна заохочував його астролог Сені, який провістив йому, що листопад принесе зміни до стану шведського короля. (28, 1)

Валленштайн спочатку планував марш прямо на Дрезден. Після приєднання до Холька в середині жовтня, останній переконує генералісімуса захопити спочатку друге місто Саксонії, Лейпциг. Після взяття ключових мостів на Ельбі і Заале, Валленштайн може ефективно утримувати більшу частину Саксонії і продовжити завоювання у інший, сприятливий для себе, час.

Підпорядкування такого великого курфюрства, як Саксонія, вимагало концентрації імперських сил. Паппенгайм протягом більшої частини 1632 р. проводив власну успішну кампанію в Нижньо-Саксонському окрузі та Північно-західній Німеччині і ігнорував заклики Валленштайна приєднатися до нього. Лише пряме розпорядження імператора змусило його підкоритися. Вийшовши з Хільдесхайма, Паппенгайм швидко рушив на південь і до 28 жовтня підійшов до Ерфурта, провідного міста Тюрінгії, де вимагав викуп у 20 тисяч талерів. Метою Паппенгайма було окупувати територію на західному березі р. Заале. Якби Паппенгайм заблокував проходи через Тюрінгійський ліс, жодна кількість шведських військ не змогла б запобігти плану Валленштайна щодо завоювання Саксонії.

Поразка влітку під Нюрнбергом стала ударом по престижу Густава Адольфа. Але, шість тижнів по тому, вихор успішних

завоювань у Баварії, Швабії, Верхньому Пфальці і Франконії відновили віру в перемогу протестантів.

Новини, що Валленштайн вторгся до Саксонії, стали несподіванкою для шведського короля. Небезпека для Ерфурта, центрально-німецького пункту сполучення, не могла бути проігнорована, оскільки вона загрожувала зв'язкам шведів із недавно захопленими берегами Німеччини. Густаву Адольфу довелося діяти швидко.

Після Нюрнберга герцог Бернгард (Bernhard von Sachsen-Weimar) відокремився від головної шведської армії для проведення незалежних операцій у Франконії. Для кампанії в Саксонії йому було наказано поспішати в Ерфурт, де він повинен був з'єднатися з королем. Бернгард успішно перетнув проходи через Тюрінгійський ліс, перш ніж Паппенгайм зміг їх заблокувати, а потім чекав на Густава Адольфа. Коли Густав Адольф вирушив на північ форсованим маршем, він розглядав пізню осінню кампанію в Саксонії як можливість нарешті ввійти Валленштайна і закінчити піврічну дуель з ним раз і назавжди. (28-30, 1)

Коли Валленштайн почув звістку, що Густав Адольф зосередився біля Ерфурта, його плани потребували перегляду. Лейпцизький замок капітулював 2 листопада і Валленштайн попрямував до Торгау, сподіваючись захопити міст через Ельбу і, таким чином, закрити підходи у Саксонію зі сходу. Тепер більш нагальним завданням було не дати шведам діяти у своїх тилах, для чого треба було перешкодити їм перетнути Заале для проходу у Саксонію.

Валленштайн негайно припинив просування до Торгау і наказав Паппенгайму приєднатися до нього. Перетнувши Заале в Мерзебургі, Паппенгайм приїхав особисто зустрітися з Валленштайном у Вурцені 7 листопада 1632 року. Тим часом дві імператорські армії об'єдналися на рівнині між Мерзебургом і Лейпцигом, і всім офіцерам було наказано приєднатися до лав під страхом смерті.

Також 7 листопада була завершена концентрація протестантських військ під Ерфуртом. Король пройшов 600 км усього за 17 днів.

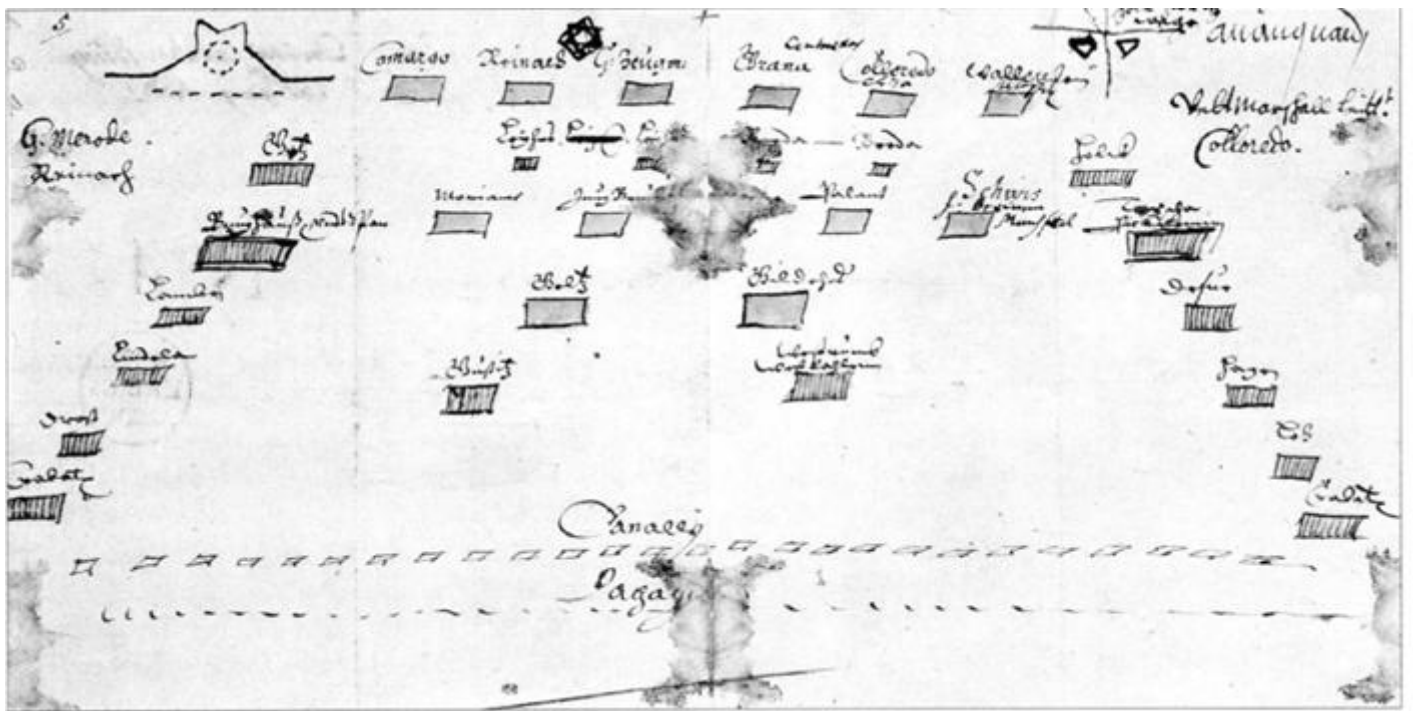
Пізніше 8 листопада авангард з 100 солдат очолюваний полковником Бранденштайном взяв під охорону головний міст через Заале і увійшов у Наумбург лише за кілька годин до того, як сюди прибули два імператорські полки, піхота Де Сьюйса (Suys) і кірасири Бредау. Основні сили шведської армії з королем входять до Наумбурга 10 листопада. Мешканці Наумбурга, в тисняві на вулиці, торкалися одягу Густава Адольфа, що неймовірно його збентежило. Пізніше він скаже своєму капелану Якобу Фабріціусу: «Всі мене так шанують, і вважають мене як свого роду бога... Господь скоро накаже мене за це».

10 листопада 1632 року ворогуючі армії: шведська, короля Густава Адольфа та імператорська, генералісімуса Валленштайна стояли на відстані близько 11 км одна від одної. Шведи були в Наумбурзі (Naumburg), імператорська армія у Вайссенфельсі (Weissenfels).

12 листопада Густав Адольф здійснив розвідку з більшою частиною своєї кавалерії в напрямку ворожих позицій біля Вайссенфельса, тут він виявив імператорську армію у Вайссенфельсі в повній ордер баталії на південь від міста.

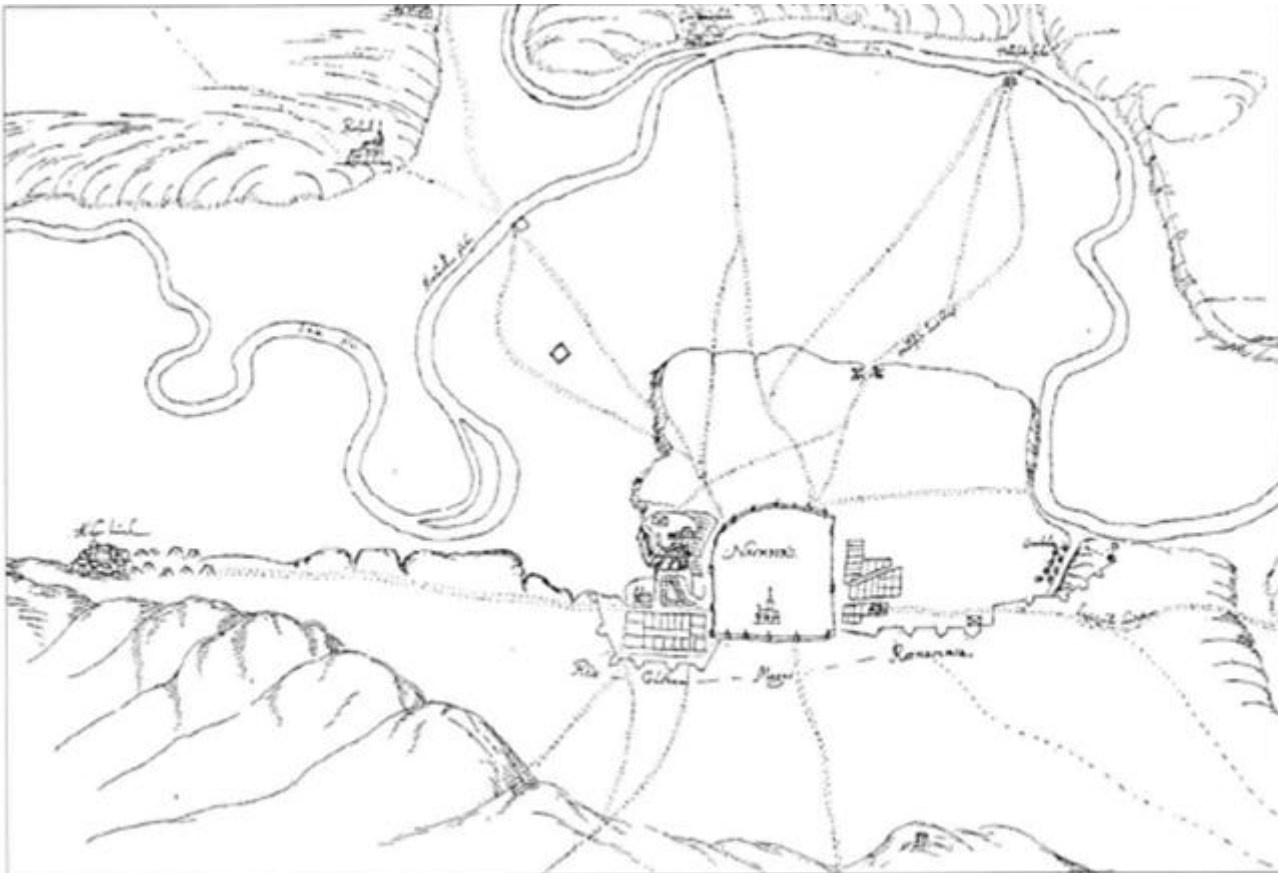

Ордер – баталія імператорської армії Валленштайна при Вайссенфельсі від 12 листопада 1632 року. Сучасна реконструкція. (242, -2) ¶

Оригінал ордер-баталії імператорської армії при Вайссенфельсі від 12 листопада 1632 року. (32, 1)

Імператорська армія на той момент включала корпус Католицької ліги Паппенгайма і шведи не наважились атакувати ворожі сили. (57, 2) Однак, Густав Адольф знав, що його союзник, герцог Георг Брауншвейг-Люнебурзький з 2000 кавалеристів утримує переправу через Ельбу в Торгау. Цього було достатньо, щоб схили чашу терезів на сторону Густава Адольфа, тому король надсилає листа у якому закликає Георга Люнебурзького приєднатись до нього. Після рекогноситування 12 листопада шведи почали укріплювати свій табір під Наумбургом, що дало б привід імперцям думати про припинення шведами активних операцій у цьому році і таким чином приспати пильність Валленштайна (31, 1).

План шведського табору при Наумбурзі (34, 1) складений шведськими інженерами.

При Вайссенфельсі імператорська армія нараховувала 13 тис піхоти та 7,5 тис кавалерії. До цієї бойової чисельності слід додати ще 5 тис. не бойового персоналу, 2,5 тис коней з обозу, артилерійського парку та резервних коней. Якщо імператорська армія споживала в день 125 тонн їжі та кормів, а шведська армія з цією ж чисельністю споживала стільки

ж, то за чотири дні довколишня місцевість була спустошена, адже 1000 тонн їжі та кормів потребували обидві армії. (Прим 2) Назривали проблеми з продовольством, з якими вже стикались полководці при Нюрнберзі (Альте Весте) (Прим 3).

Валленштайн зробив перший крок щодо уникнення таких проблем, дізнавшись, що шведи укріплюються в Наумбурзі - у другій половині дня 13 листопада Валленштайн скликав нараду командування. 14 листопада він видає указ про відступ з Вайсенфельса та розсіювання армії. (57, 2).

Це рішення не було спровоковане, як це часто стверджується, бажанням відійти на зимові квартири. Затримання Густава Адольфа у Наумбурзі і спорудження ним табору в околицях цього міста, наводили на думку, що він не має намірів вступати у відкриту битву. Зі свого боку Валленштайн не міг атакувати шведського короля в Наумбурзі - дорога від Вайсенфельса була вузькою і проходила через горбисту місцевість, що робило її небезпечною для наближення в бойовому порядку. Але тоді Валленштайн не міг залишитися там, де він був: ночі були невинуватно холодними у листопаді, і в Вайсенфельсі і навколишніх селах не було достатньо місця, щоб розквартирувати всі його війська.

У той же час Валленштайн отримав тривожні повідомлення з інших ТВД Німеччини. Після декількох місяців облоги шведська армія Густава Горна 7 листопада захопила ключову фортецю Бенфельд на південь від Страсбурга: Рейн тепер був заблокованим для іспанців. Між тим, під час відсутності Паппенгайма у Нижній Саксонії війська протестантів загрожували Кельну. Потрібні були негайні дії, і Паппенгайм вимагав відправити його назад, щоб продовжити операції. Страждаючи від своєї подагри, Валленштайн не мав сили сперечатися. Паппенгайму було дозволено відійти зі своїм корпусом, але по дорозі доручено взяти замок в Галле, де шведський гарнізон підполковника Путлітца зі 150 солдатами, оборонив замок від кавалерії Хацфельда кілька днів тому, а також зібрати контрибуції. Валленштайн бачив ризик відходу Паппенгайма, але вже мав план на випадок надзвичайних обставин. Ще до розсіювання армії, 11 листопада він надіслав листа Галласу в Богемію, наказавши йому з його корпусом із 6600 солдат форсованим маршем підійти в Саксонію. Галлас підійшов у Грімма на південь від Дрездена і тим самим блокував підхід саксонської армії зі сходу. (33, 1)

Ситуація в якій перебував Валленштайн була сприятливою: по перше, він відсікав від з'єднання шведську та саксонську армії, по-друге, частково блокував лінії постачання шведської армії з Балтійського узбережжя, по-третє, годував свою армію з ворожої території. (58, 2)

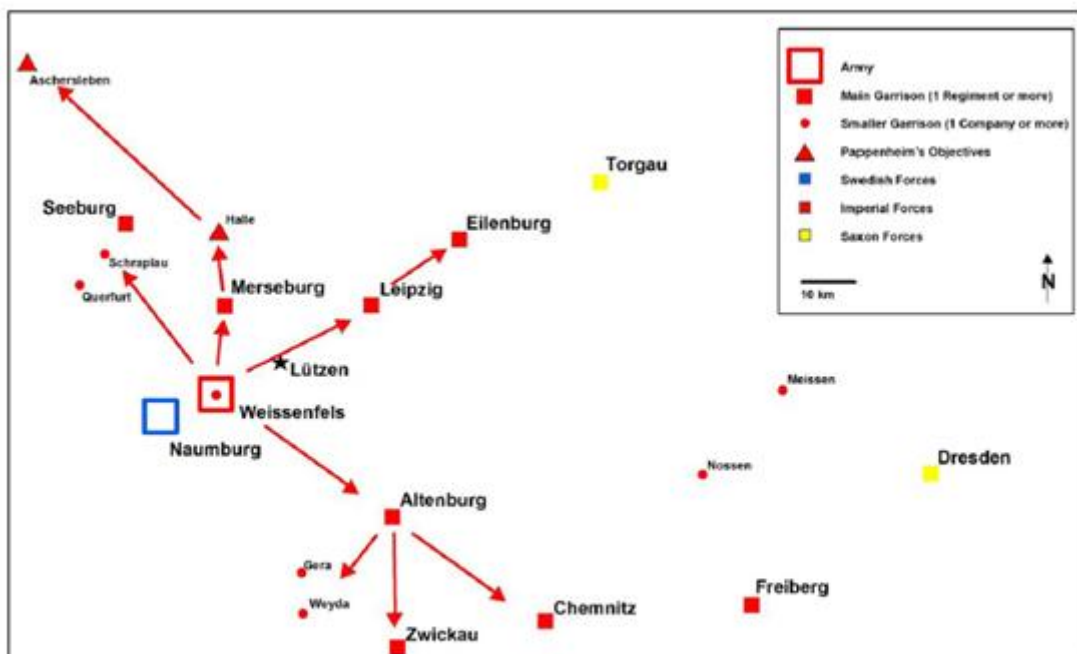

Figure 6: Wallenstein's 14 November dispersal plan.

План розконцентрації імператорської армії від 14 листопада. (58, 2)

14 листопада Паппенгайм відбув із Вайсенфельса на збір контрибуцій в Мерсебург, Галле та Ашерслебен (Merseburg, Halle та Aschersleben) (Прим 4), полковник Гацфельд (Hatzfeld) відправлений до Айленбурга (Eilenburg) наглядати за саксонцями в Торгау (Torgau) – важливій переправі через річку Ельбу. Залишивши полки хорватів та драгунів в якості ар'єгарду, Валленштайн з основною частиною армії розпочав відхід до

Лейпцига (33, 1).

Стратегічна ситуація для шведів теж була непростою, враховуючи несподівані зміни в початковому плані походу на Швабію та Баварію та перехоплення ініціативи Валленштайном. Густав Адольф повинен був зробити вибір, або він залишиться в Саксонії і проведе зиму в позиційних сутичках із імператорськими гарнізонами, або розіб'є основні сили імператорської армії і спокійно виб'є з Саксонії залишки імператорських військ, не боячись концентрації Валленштайна в тилах. Другий варіант видавався більш прийнятним для шведського короля. Густав Адольф на обговорення своєму генеральному штабу виніс ідею негайного удару, коли імперці були розділені. Бернгард був «за», Кніппгаузен був більш обережним і поставив під сумнів необхідність ризикувати відкритою битвою, але король вже все вирішив. (34, 1)

Шведська армія у Наумбурзі

У день початку розсіювання імператорської армії (14 листопада, в неділю) в таборі при Наумбурзі було проведено перепис шведської армії (про що було складено відомий нам зараз «список Лангманна» (Langmann list). Оскільки, жодне із джерел, які я використовую, не вказує точної кількості солдат в шведській армії то згідно листа Лангманна, шведська армія нараховувала 13882 піхоти (13332 піхотинці на битву при Лютцені + 850 піхотинців з бригади Вітцума (Vitzum), які залишились як гарнізон Наумбурга) та 6240 кавалерії, всього 20122 солдати (66-69, 2).

Ймовірний гарнізон Наумбурга. Бригада полковника Вітцума. (69, 2)

<i>'Vitzthum's Brigade':</i>	<i>Oberst Damien Vitzthum von Eckstädt</i>		850	
Dam Vitzthum (a)	Oberst Damien Vitzthum von Eckstädt	8	150m, 24p, 96off	
Erbach (a)	Oberst Georg Friedrich Graf von Erbach	8	144m, 18p, 96off	
Thilo Albrecht von Uslar Guard (a)	Oberstleutnant Alexander von Ostringer	12	144m, 36p, 142off	

Шведська армія, яка вийшла з Наумбурга: Кавалерія. (68-69, 2)

Regiment	Commander	Coy	Str	YoR
Smaland	Överste Fredrik Stenbock	8	400	1627
Östgöta	Överstelöjtnant Lennart Nilsson Baat	4	100	1627
Uppland	Överstelöjtnant Isaak Axelsson	4	250	1627
Södermanland	Överste Otto Sack	4	200	1627
Västgöta	Överste Knut Soop	8	400	1627
Finland	Överste Torsten Stalhandske	8	500	1627
Georg von Uslar	Oberst Georg von Uslar	8	160	1630
<i>Hessian squadron:</i>				
<i>Rostein</i>	<i>Oberst Friedrich Rostein</i>	<i>5</i>	<i>180</i>	
<i>Kurt von Dalwigk</i>	<i>Oberstleutnant Kurt von Dalwigk</i>		<i>100</i>	
<i>Franz von Dalwigk</i>	<i>Oberst Franz von Dalwigk</i>		<i>50</i>	
<i>Thilo Albrecht von Uslar</i>	<i>Rittmeister Birckenfeld</i>		<i>50</i>	
Beckermann	Oberst Eberhard Beckermann	4	150	
Bulach	Oberst Klaus Konrad Zorn von Bulach	8	120	1631
Goldstein	Oberstleutnant Marx Conrad von Rehlinger	8	150	1632
Duke Wilhelm	Oberst Herzog Wilhelm von Sachsen-Weimar	12	120	1631
Bernhard's Life Regiment	Oberstleutnant Bouillon	12	500	1631
Carberg	Oberst Carl Joachim Carberg	8	220	1630
Kurland	Oberst Hans Wrangel	4	230	1630
Livland	Oberstleutnant Karl von Tieszenhausen	8	300	1630
Courville	Oberst Nicholas de Courville	5	300	1628
Hofkirchen	Oberstleutnant Henning von Geisto	12	350	
Ernst von Anhalt	Oberst Ernst von Anhalt-Bernburg	8	300	
Löwenstein	Oberst Georg Ludwig Graf von Löwenstein	6	200	
Brandenstein	Oberst Brandenstein	4	300	
Steinbach	Oberst Jaroslav Wolf von Steinbach	4	200	
Stechnitz	Oberstleutnant Georg Matthias von Stechnitz	4	80	
Öhm	Oberst Johann Bernhard von Öhm	8	300	1626
Krak's Djurskyttar (b)	Kapten Nils Krak	1	30	1611

Синій:
національна шведська кавалерія,
Чорний: полки німецьких союзників,
Червоний: саксонські союзні полки,
Зелений: гессенські союзні полки.

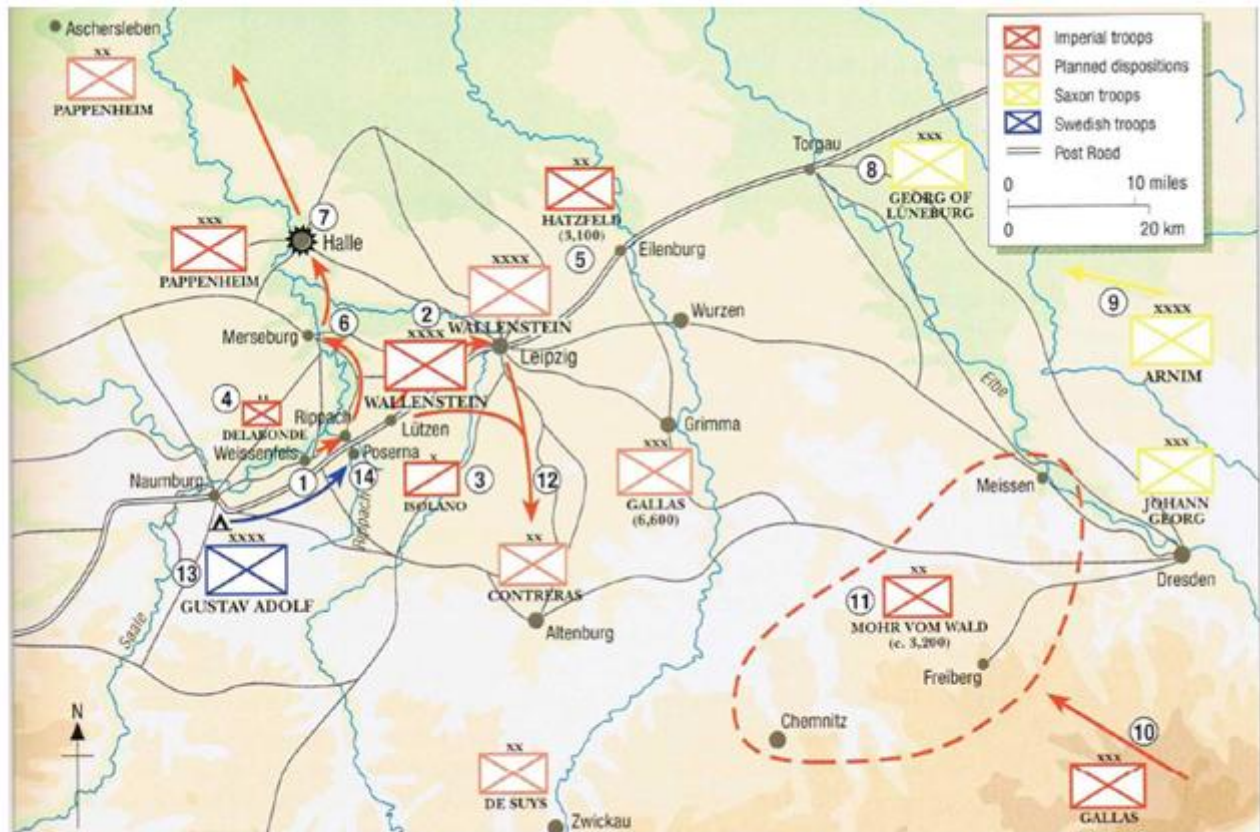
Regiment – назва полку
Commander – командир полку
Coy – кількість рот в полку
Str – чисельність полку
YoR – рік формування полку.

Піхота¶

Regiment	Commander	Coy	Str	YoR
<i>Swedish or New Blue Brigade:</i>	<i>Overstelöjtmant Gabriel Kyle</i>		1,575	
Eric Hand's New Blue Regiment	Overstelöjtmant Gabriel Kyle	8	465m, 267p, 96offs	1628
Karl Hard (a)		8	447m, 96offs	
Klas Hastfer (a)		4	156m, 48offs	
<i>Yellow Brigade:</i>	<i>Generalmajor Nils Brahe, Greve till Visingborg</i>		1,221	
Royal Lifeguard	Kaptenlöjtmant Erik Stenbock	1	45m, 38p, 12offs	
Yellow Guard Regiment	Generalmajor Nils Brahe, Greve till Visingborg	16	610m, 324p, 192offs	1624
<i>Old Blue Brigade:</i>	<i>Oberst Hans Georg aus dem Winckel</i>		1,110	
Winckel's Old Blue Regiment	Oberst Hans Georg aus dem Winckel	16	486m, 432p, 192offs	1624
<i>Green Brigade:</i>	<i>Oberst Georg Wulf von Wildenstein</i>		2,036	
Bernhard's Green Life Regiment	Oberstleutnant Johann Winckler	12	396m, 210p, 142offs	1627
Wildenstein's Black Regiment	Oberst Georg Wulf von Wildenstein	12	468m, 102p, 142offs	1629
Leslie's Scotts	Oberstleutnant Ludovick Leslie	16	360m, 24p, 192offs	
<i>Duke Wilhelm's Brigade:</i>	<i>Oberst Carl Bose</i>		1,726	
Duke Wilhelm's Life Regiment	Oberstleutnant Georg Philip von Zehm	12	276m, 78p, 142offs	
Carl Bose	Oberst Carl Bose	8	540m, 156p, 96offs	
Pforte	Oberst Hans von der Pforte	4	306m, 84p, 48offs	
<i>White Brigade:</i>	<i>Generalmajor Dodo von Innhausen und zu Knyphausen</i>		1,120	
Knyphausen's White Regiment	Generalmajor Dodo von Innhausen und zu Knyphausen	12	708m, 270p, 142offs	1630
<i>Thurn's Brigade:</i>	<i>Oberst Hans Jacob Graf von Thurn</i>		1,252	
Thurn's Black Regiment	Oberst Hans Jacob Graf von Thurn	8	240m, 144p, 96offs	1629
Isenburg	Oberst Wolfgang Heinrich Graf von Isenburg-Büdingen	8	120m, 54p, 96offs	
Hessen-Kassel's Green Life Regiment	Oberstleutnant Hans Heinrich von Güntherode (c)	12	216m, 144p, 142offs	
<i>Mitzlaff's Brigade:</i>	<i>Oberst Joachim Mitzlaff</i>		1,834	
Gersdorf	Oberstleutnant (d)	8	330m, 96p, 96offs	
Mitzlaff	Oberst Joachim Mitzlaff	12	342m, 198p, 142offs	
Rosow	Oberst Friedrich von Rosow	8	366m, 168p, 96offs	
<i>'9th Brigade':</i>			1,158	
Brandenstein (a)	Oberst Brandenstein	4	198m, 48offs	
Löwenstein	Oberst Georg Ludwig Graf von Löwenstein	7	600m, 84offs	
Henderson	Oberst John Henderson	4	180m, 48offs	

Regiment — назва полку¶
 Commander — командир полку¶
 Coy — кількість рот в полку¶
 Str — чисельність полку¶
 YoR — рік формування полку.¶
 m — мушкетери¶
 p — пікінери¶
 offs — офіцери¶

Шведська армія за різними оцінками (67, 2) була оснащена 20-24 важкими та 40 легкими полковими гарматами.

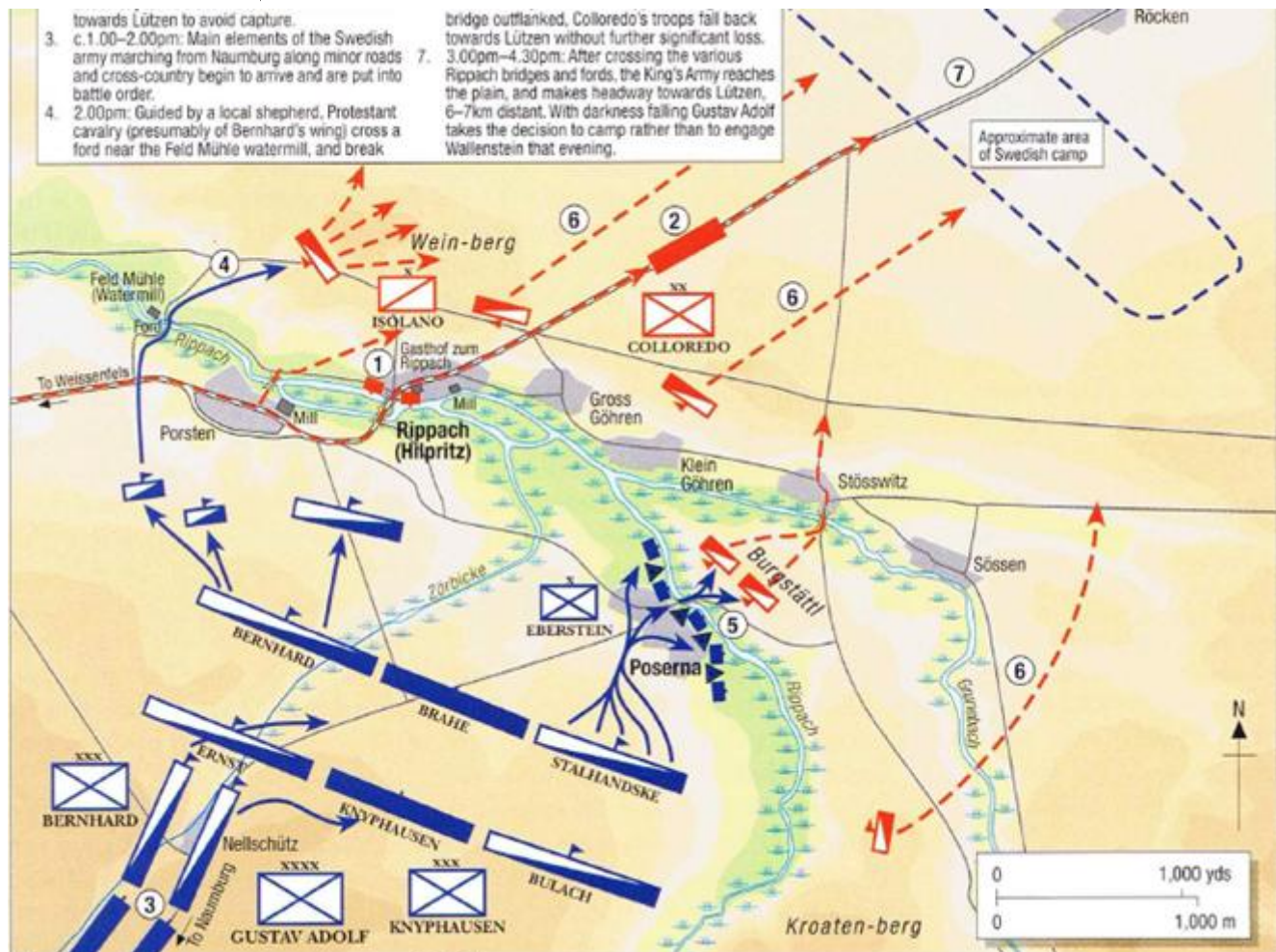
Стратегічна ситуація на 15 листопада 1632 року. Розсіювання армії Валленштайна та початок наступу шведів під Піннах. (33, 1)

15 листопада о 4.30-5.00 год шведська армія почала покидати табір під Наумбургом (Naumburg) (33, 1). Густав Адольф очікував прибуття 2000 саксонців Георга Люнебурзького, які перебували в Торгау, тому попрямував до села Пегау (Pegau), обійшовши Вайссенфельс з півдня. Однак, командувач саксонською армією Ганс Георг фон Арнім заборонив Георгу йти на з'єднання із шведами, побоюючись ослаблення своєї армії. Густав Адольф дізнався, що саксонці не підійдуть невдовзі після початку свого маршу, внаслідок чого маршрут руху було змінено і шведи пішли прямо на Лютцен, де в цей час перебував Валленштайн. Для того аби досягнути Лютцена шведській армії необхідно було перетнути невеликий потік Ріппах в однойменному селі, що за 6 км від ставки Валленштайна.

Затримка наступу шведських військ у с. Ріппах

Вранці в понеділок, 15 листопада до залишеного в ар'єргарді гарнізону Вайссенфельса прибув командувач імператорської піхоти генерал-майор (Generalwachtmeister) Родольфо Коллоредо (Rudolf von Colloredo) в супроводженні кількох рот хорватів та драгунів. Його метою було зібрати гарнізон і під своїм наглядом провести його до Лейпцига, таким чином підтягнути ар'єргард ближче до основних сил. Імператорський гарнізон перебував під командуванням капітана Делабонде (Delabonde) і нараховував 100 солдат. Запримітивши о 10.00 год. шведських розвідників на південь від Вайссенфельса, Коллоредо скомандував швидкий марш в напрямку Лютцена, відіславши попереду кількох кавалеристів сповістити Валленштайна (Прим 5). Сторони деякий час йшли паралельно в напрямку с. Ріппах, однак, розвідавши про сили Коллоредо, шведський авангард розпочав погоню. Хорватська легка кавалерія (далі – кроати або хорвати) намагалась якомога довше втримати шведський авангард щоб дати можливість Коллоредо переправитись через потік Ріппах і на іншому березі організувати наспіх імпровізовану захисну лінію. Близько 12.00 год. імператорським військам вдалось переправитись на північно-східний берег Ріппаха, гарнізон Делабонде продовжив рухатись до Лютцена. Маючи біля 500 кавалеристів, Коллоредо зайняв вищий берег Ріппаха в надії, що зможе втримати наступ шведських сил якнайдовший час. Прибувши в Ріппах, шведському авангарду було важко оцінити чисельність ворога на вищому і більш лісистому іншому березі річки, тому ним не було зроблено спроб перетину Ріппаха. Невдовзі після 12.00 год почала прибувати до переправи основна частина шведської армії на чолі з королем Густавом Адольфом. Король зрозумів, що його план раптового нападу зазнав краху. (34-35, 1)

Ріппах був невеликою річкою, притокою річки Зале (Saale). Дорога з Вайсенфельса до Лейпцига пролягала через річку Ріппах в однойменному селі, де знаходився найбільший міст, однак існував малий міст в с. Позерна та брід північніше від с. Ріппах поблизу пагорба Вайнберг (Weinberg). Селище Ріппах знаходилось на відстані всього 6 км від місця перебування Валленштайна – Лютцена.

Перестрілка на переправі Ріппах (36, 1)

Лише до 14.00 год шведська армія стояла навпроти Ріппаха в, приблизно, такому ж бойовому порядку, який буде використовувати у битві при Лютцені. Після 14.00 год частина шведської кавалерії лівого крила, очолюваного Бернгардом Саксен-Веймарським перетнула Ріппах вбхід неподалік пагорба Вайнберг за 1,5 км на захід від села. Імператорські кавалерійські загони були відкинуті, шведи захопили один кавалерійський штандарт. Приблизно в цей же час або невдовзі після переходу через Ріппах лівим крилом, в рух на переправу прийшло праве шведське крило. На переправу у с. Позерна з шведської армії, окрім невідомої кількості кавалерії, було виділено 5 загонів мушкетерів по 200 солдат кожен, котрим було додано по 2 три-фунтові гармати кожному. Командував цими силами полковник Еберштайн (Eberstein). Підійшовши до переправи, шведи дали кілька залпів з гармат по загонах хорватів на іншому березі, що змусило останніх відійти зі своїх позицій. Шведські мушкетери і частина кавалерії перейшли Ріппах в с. Позерна і закріпились на іншому березі. До 15.00 год. шведи зайняли переправи на флангах, імператорська кавалерія Коллоредо, маючи на своїх флангах кавалерію противника, розпочала відступ до Лютцена. Дізнавшись про відступ Коллоредо, шведські війська безперешкодно, протягом часу з 15.00 год до 16.30 год. переправились через Ріппах і стали табором на шляху до Лютцена. Подальший марш шведської армії зупинили сутінки, які в ці холодні листопадові дні наступають дуже швидко. (36, 1). Ймовірно, розвідка донесла шведському королеві відомості про розташування імператорських сил за Лютценом, прикритих невеликими річками Мюльграбен (Muhlgraben) і Флоссграбен (Flossgraben), для досягнення бойових позицій яких необхідним був обхідний марш. Такий маневр, на виду в противника і в умовах малої видимості зробити цього вечора видавалось ризикованим. За переправу через Ріппах шведи заплатили невелику ціну вбитими, однак, стратегічно ціна була досить високою, адже Валленштайн отримав додатковий час на збір армії.

Валленштайн отримав звістку про наближення шведських розвідників відразу, коли вони були помічені на південь від

Ріппаха. Однак, відомості про те що до Лютцена йде через Ріппах основна шведська армія дійшли до генералісімуса вже в другій половині дня, під час сутички за переправу. Імператорським головнокомандувачем було прийнято рішення прийняти бій. Для цього трьома гарматними пострілами (це був умовний сигнал узгоджений завчасно) було сповіщено розсіяні по довколишніх землях війська щоб вони негайно збирались у Лютцен. (Прим 6) Поряд з цим Валленштайн негайно надіслав листа Паппенгайму повертатись до Лютцена.

Імператорські полки прибували в сутінках 15-го листопада, окремі полки прийшли вже вночі 16-го листопада і Хольк формував свою ордер-баталію при світлі свічок протягом ночі. Як і імператорські, шведські війська теж мало відпочили, адже залишили обоз із палатками у Наумбурзі, взявши лише 100 обозних возів із боєприпасами, і їм довелось спати в тому порядку в якому вони йшли, просто на землі. В холодні листопадові дні це було досить важко. Король Густав Адольф відпочивав у своїй кареті, а більшість вищих офіцерів, як то брати герцоги Веймарські, спали на настилах із соломи. (38, 1)

Паппенгайм, який протягом 15 листопада збирав контрибуції у Галле, отримав лист від Валленштайна близько опівночі з 15 на 16 листопада. А, оскільки, війська спали та були розквартировані в, та по околицях Галле, то зібрати їх Паппенгайму вдалось не відразу. У 02.00 год, 16 листопада Паппенгайм з усією своєю кавалерією вирушив в напрямку Лютцена, залишивши генерал-майора Райнаха (Generalwachtmeister Reinach) з піхотою та артилерію та наказом вирушати на світанку.

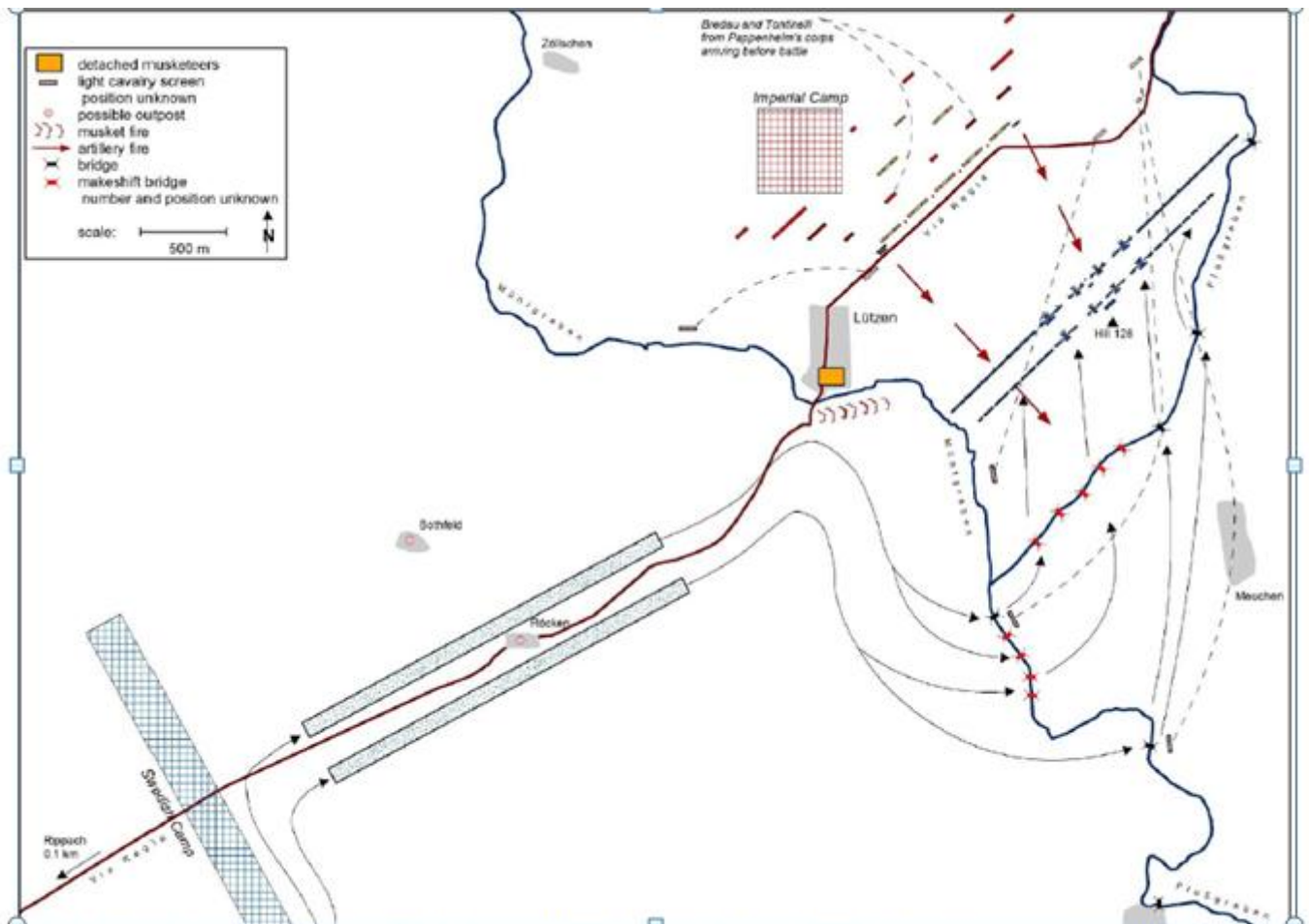
Отже, поки шведська армія відпочиває поблизу Ріппаха, імператорські війська збираються до Лютцена. В момент виходу шведської армії з Наумбурга і підходу її до Ріппаха, Валленштайн прямував до Лейпцига і стояв у Лютцені із корпусом з 10 полків: Waldstein, Chiesa, Altsachsen, Baden, Holk, Hagen, Lohe, Westfalen, Drost and Beygott. Згідно списку Трауттмансдорффа (званого сучасними істориками - Trauttmansdorff list) всі полки, які були в армії Валленштайна при Вайссенфельсі встигли повернутись під Лютцен до битви, окрім піхотних полків Мансфельда (Mannsfeld) і Сюйса (Suys) та всього корпусу Паппенгайма. З корпусу Паппенгайма безпосередньо до битви під Лютцен прийшли лише два кавалерійські полки: полк аркебузирів Тонтінеллі (Tontinelli) та кірасирський полк Бредая (Bredau) (59, 2).

Загальна чисельність армії Валленштайна на момент початку битви коливалась в межах 13-14 тисяч солдат у тому числі 4800-5800 кавалеристів, однак невідомо точної чисельності. У всякому разі, чисельність імперської армії була не вищою за 15 тисяч. (63, 2).

Армія Валленштайна на ранок 16 листопада 1632р. (61, 2)

Cuirassiers	Commanders	Coy	Str.	YoR	Destination
Desfours (b, c, f)	Oberst Nicolas Desfours	6	300	1628	Chemnitz
Götz (c, d, f)	Oberstleutnant Moritz von Falkenberg	9	400	1626	Zwickau
Holk (b, e, f, j)	Oberstleutnant Frantz von Uhlefeld	8	250	1630	Leipzig
Lohe (a, b, c, e)	Oberst von der Lohe	5	150	1632	Leipzig
Trcka (b, c, f, g)	Oberst Adam Erdmann Graf von Trcka	4	250	1629	Altenburg
Bredau (a, f)*	Oberst Hans Rudolf von Bredau	6	300	1631	Aschersleben
Harquebusiers					
Drost (e)	Oberst Wilhelm von Westfalen, Landdrost und Dringenberg	5	250	1632	Leipzig
Goschütz (f, g)	Oberst Benedikt Goschütz	5	250	1632	Merseburg
Hagen (e, g)	Oberst Johann Nicolaus Hagen von Sauwenbein	13	800	1631	Leipzig
Leutersheim	Oberst Johann Freiherr von Leutersheim	6	200	1632	Eilenburg
Loyers (f)	Oberst Gottfried Freiherr von Loyers	5	200	1632	Merseburg
Piccolomini (b, c, d, j)	Oberst Ottavio Piccolomini di Aragona	12	500	1629	Altenburg
Tontinelli*	Oberstleutnant Anton Tontinelli	6	250	1619	Merseburg
Westfalen (e)	Oberst Heinrich Leo von Westfalen	3	150	1632	Leipzig
Westrumb (a)	Oberst Johann von Westrumb	3	100	1632	
Dragoons					
Trcka		5	100	1632	Merseburg
Croats					
Isolani (j)	General Ludwig Johann Hector Graf von Isolani	5	250	1625	Merseburg
Beygott (e)	Oberst Daniel Beygott	5	100	1632	Leipzig
Corpes (j)	Oberst Marcus Corpes	10	300	1631	Eilenburg
Révay	Oberst Paul Freiherr von Révay	5	250	1632	
Infantry					
Baden (a, e, j)	Oberstleutnant Stopler	6	**	1630	Leipzig
Friedrich Breuner (h, j)	Oberst Philipp Friedrich von Breuner	10	**	1632	Zwickau
GFZM Breuner (b, c, h, j)	Generalfeldzeugmeister Hans Philipp von Breuner	13	**	1618	Chemnitz
Jung-Breuner (c, j)	Oberst Hans Gottfried von Breuner	5	**	1630	Zwickau
Colloredo (c, h)	Generalwachtmeister Rudolf von Colloredo	7	**	1625	Zwickau
Comargo (b, h, j)	Oberst Theodor Comargo	10	**	1619	Altenburg
Grana (c, h)	Oberst Francesco Grana, Marchese di Caretto	8	**	1627	Altenburg
Chiesa ¹⁷⁸ (e, j)	Oberstleutnant Matias Lasky or Oberst Andreas Matthias Kehraus	12	**	1618	Leipzig
Reinach (detachm.)		1	**	1620	Weissenfels
Alt-Sachsen (c, e)	Oberstleutnant Bernhard Hämmerle	8	**	1618	Leipzig
Waldstein (b, c, e)	Oberst Berthold von Waldstein	11	**	1628	Leipzig

Червоний: полки католицької ліги.
 Чорний: імператорські полки.
 Cuirassiers – кірасири, назва полку,
 Harquebusiers – аркебузири назва полку,
 Dragoons – драгуни, назва полку
 Infantry – піхота, назва полку
 Commanders – командир полку
 Coy – кількість рот в полку
 Str – чисельність полку
 YoR – рік формування полку.
 Destination – місце розташування полку, яке він мав зайняти згідно із планом Валленштайна.
 . Невідомо чи полк дійшов до свого місця призначення, чи повертався до Лютцена/на півдорозі.

Імператорський та шведський табори з 15 на 16 листопада 1632р. та підхід шведської армії на позиції поблизу Лютцена. (55, 2)

Вранці, близько 7.30 год, 16 листопада шведська армія в двох колонах розпочала рух до Лютцена. Колони шведської армії були побудовані за принципом авангард-правий фланг. Подолавши 5 км вздовж дороги Via Regia і підійшовши під Лютцен, шведський авангард зупинився о 8.00 год через мушкетний обстріл із стін Лютцена. До лютценського мосту на каналі Мюльграбен Валленштайном було підтягнуто чотири полки хорватської кавалерії, але переправлятися через канал назустріч шведам вони не мали наміру. До цього моменту Густав Адольф, здається, ще не вирішив як подолати Мюльграбен для удару по імператорській армії. Лише після отримання відомостей від розвідки, що Мюльграбен має заболочені північні береги і переправлятися по єдиному лютценському мосту є небезпечно, шведський король прийняв рішення про обхід Лютцена з півдня. Однак, такий марш зумовлював переправу двічі через канал Флоссграбен. Густав Адольф поспішав, адже розумів, що імператорська армія щогодини зміцнюється. Невідомо, чи він знав про корпус Паппенгайма, що поспішав до поля бою.

Беручи до уваги обхідний марш шведами і переправу через Флоссграбен, Валленштайн передбачав, що шведи будуть чинити саме так (тобто обійдуть Лютцен), адже свою ордер-баталію він будував відповідно до цих умов, а бойова лінія розміщувалась паралельно дорозі Via Regia і струмку Флоссграбен, який ближче до Лютцена повертає на північний схід. Прибулі вранці полки аркебузирів Тонтінеллі (Tontinelli) та кірасирів Бредау (Bredau) з корпусу Паппенгайма були розміщені позаду центру як резерв, для відпочинку.

Спочатку шведам необхідно було перетнути Флоссграбен по двох мостах, повернувши ліворуч, ще раз перетнути його по трьох мостах. Мостів на Флоссграбені було явно замало для швидкої переправи 18-ти тисячної армії, і шведи якнайшвидше навели додаткові мости із місцевого дерева. Хорватська кавалерія на мостах затримувала шведську армію, але опору, подібного до Ріппаху, не чинила.

Географія і ландшафт поля битви

Лютцен – невелике містечко, знаходиться між Вайссенфельсом (13 км з північного сходу) та Лейпцигом (19 км з південного заходу). У 1632 році Лютцен належав до електорату Саксонія. Саме містечко не було важливим, однак лежало на найголовнішому середньовічному транс-європейському шляху Via Regia, який з'єднував Париж із Києвом і проходив через Майнц, Ерфурт, Лейпциг та Герліц. Поле битви було рівниною, через яку з півночі на південь протікав штучний

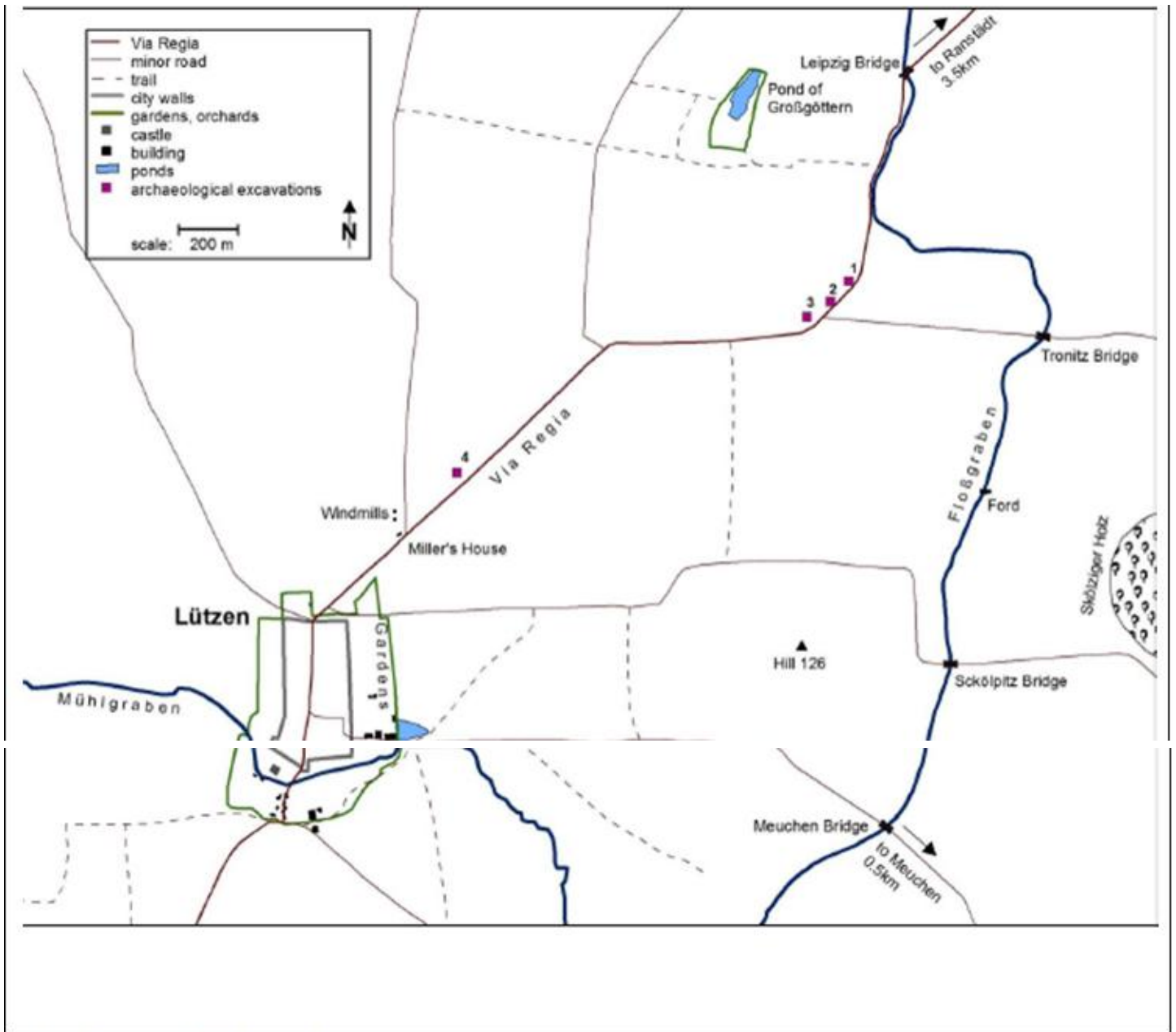
канал Флоссграбен (Прим 7), у який впадав інший канал, що використовувався водяними млинами Лютцена - Мюльграбен (протікав з північного заходу на південний схід від місця битви). На південний схід від імператорських позицій, між дорогою та Флоссграбеном був невеликий схил (позначений на схемах битви як Hill 126), який не мав особливого значення, однак блокував лівому імператорському флангу огляд переправи на Флоссграбені.

Фото моста
через
Флоссграбен
на дорозі в
Скьольніц|
Через цей
міст
переправляв
я правий
фланг
шведської
армії. (202,
2)

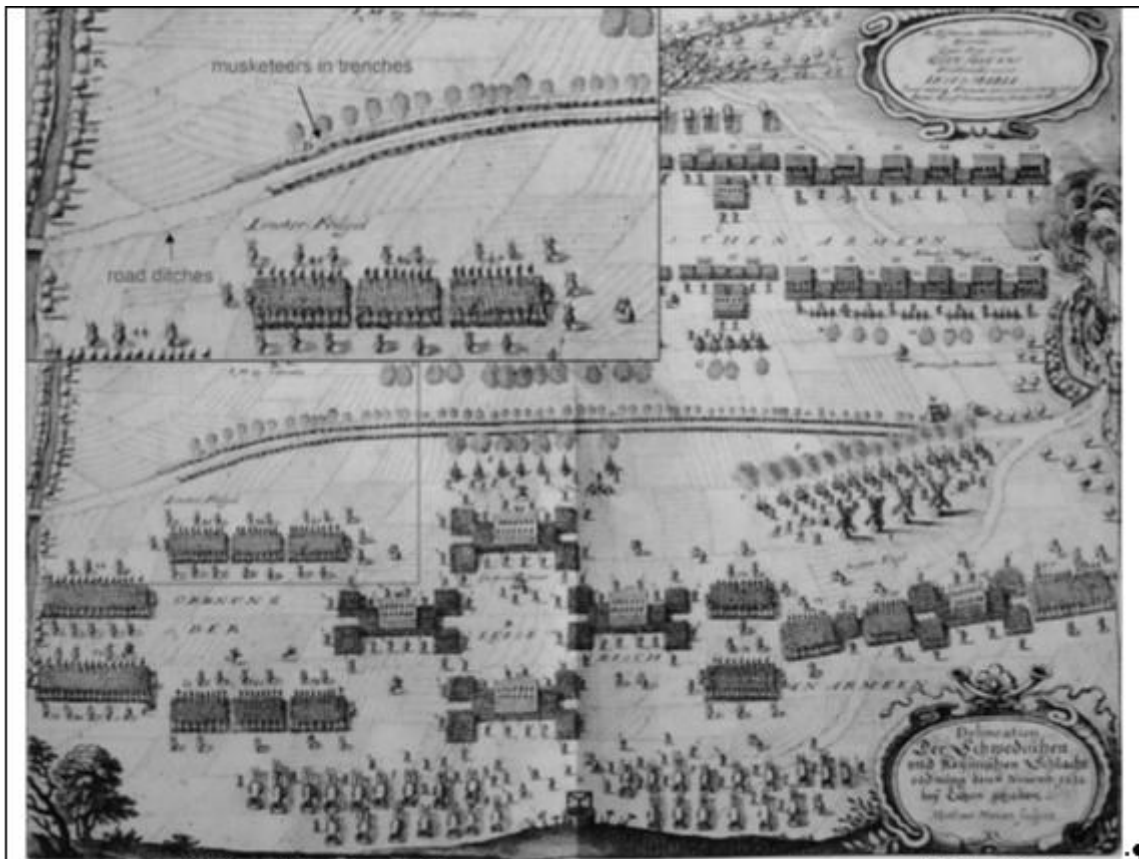
Вода в листопаді була холодною і її рівень у річках був досить високим на той момент, так що навіть невеликий струмок міг затримати рух армії. Мости, наявні на каналах були 3 м завширшки, що сповільнювало швидкість переправи (200, 2). Важко по таких невеликих мостах було переправити і важкі 24-фунтові гармати вагою приблизно 3,5 тонн, для транспортування яких було необхідно 20-25 коней. Тому, ймовірно, було збудовано додаткові мости з місцевих дерев.

На лівому імператорському крилі на відстані 300 м. від каналу Флоссграбен і моста на Лейпциг знаходився невеликий ліс або сад, згаданий в літописах як Skölziger Holz із ставком всередині. На цьому місці існувало раніше поселення Grossgottern.(203, 2). У цьому лісі Хольк планував розмістити 1000 мушкетерів, якби у нього було достатньо солдат. В усякому разі, навіть без мушкетерів, в перспективі ліс змушував атакуюче шведське праве крило зміщуватись ліворуч, на кавалерійські виступи лівого крила імператорської армії.

Поле битви при Лютцені, умовні позначення.

За свідченнями очевидців битви, містечко Лютцен мало стіни і вежі, однак пізніші карти не показують жодних міських укріплень. На момент битви місто обороняло 400 імперських мушкетерів, які засіли за невеликими загорожами у Лютценських садах з південної сторони міста. У фронті правого крила імператорської армії на незначному схилі, були розміщені вітряні млини (Windmills), та садиба мельника на деякій відстані між млинами та дорогою Via Regia. Протягом 150 років дослідники битви вважали, що при Лютцені існували фортифікації попереду фронту імператорської армії у вигляді подвійної траншеї паралельно дорозі Via Regia, в якій розміщувались імперські застрільники. Однак, сучасні дослідження, в тому числі археологічні, доводять, що за одну ніч спорудити одну траншею довжиною 2,5 км було б виснажливо для армії, не говорячи про дві таких лінії траншей. Очевидці в своїх описах битви не чітко згадують про наявність окремих укріплень перед фронтом імператорської армії.

Гравюра van Hulsen битви при Лютцені і траншеї із мушкетерами. (212, -2). (Прим-8)

Сучасне відображення дороги Via Regia у поперечному розрізі. (219, -2)я

Траншеї, згадані у історичних ресурсах біли нічим іншим ніж дренажними канавами обабіч дороги, які і були використані Валленштайном для розміщення тут мушкетерів-застрільників.

Бойовий порядок імператорської армії

Імператорська армія Валленштайна вишикувалась у бойовий порядок північніше Лютцена, залишивши застрільників у міських садах та по фронту – вздовж канав Via Regia. Піхота імператорської армії складалась тактично з п'яти батальйонів у першій та двох батальйонів у другій лінії, чисельність кожного батальйону складала приблизно 1000 солдат. Окрім двох піхотних ліній, 500 мушкетерів було розміщено в тилу і по центру, як резерв. Для формування тактичних одиниць піхоти рівної чисельності декотрі з імператорських полків було зведено в одну бойову формацію. З мушкетерів своїх піхотних полків було утворено чотири ескадрони: один, вже згаданий був у резерві, два ескадрони було додано кожному кавалерійському крилу по 150 мушкетерів, які розміщувались у проміжках між ескадронами кінноти і четвертий з 400 солдат, розміщувався у садах Лютцена. Для формування кавалерійських ескадронів декотрі полки теж зводились в одну формацію. Кавалерія Валленштайна розміщувалась порівну – по 36 рот на флангах, також три ескадрони було розміщено між піхотними лініями. Кавалерія на флангах не мала форми лінії а стояла виступами в тил під кутом 45 градусів до лінії піхоти.

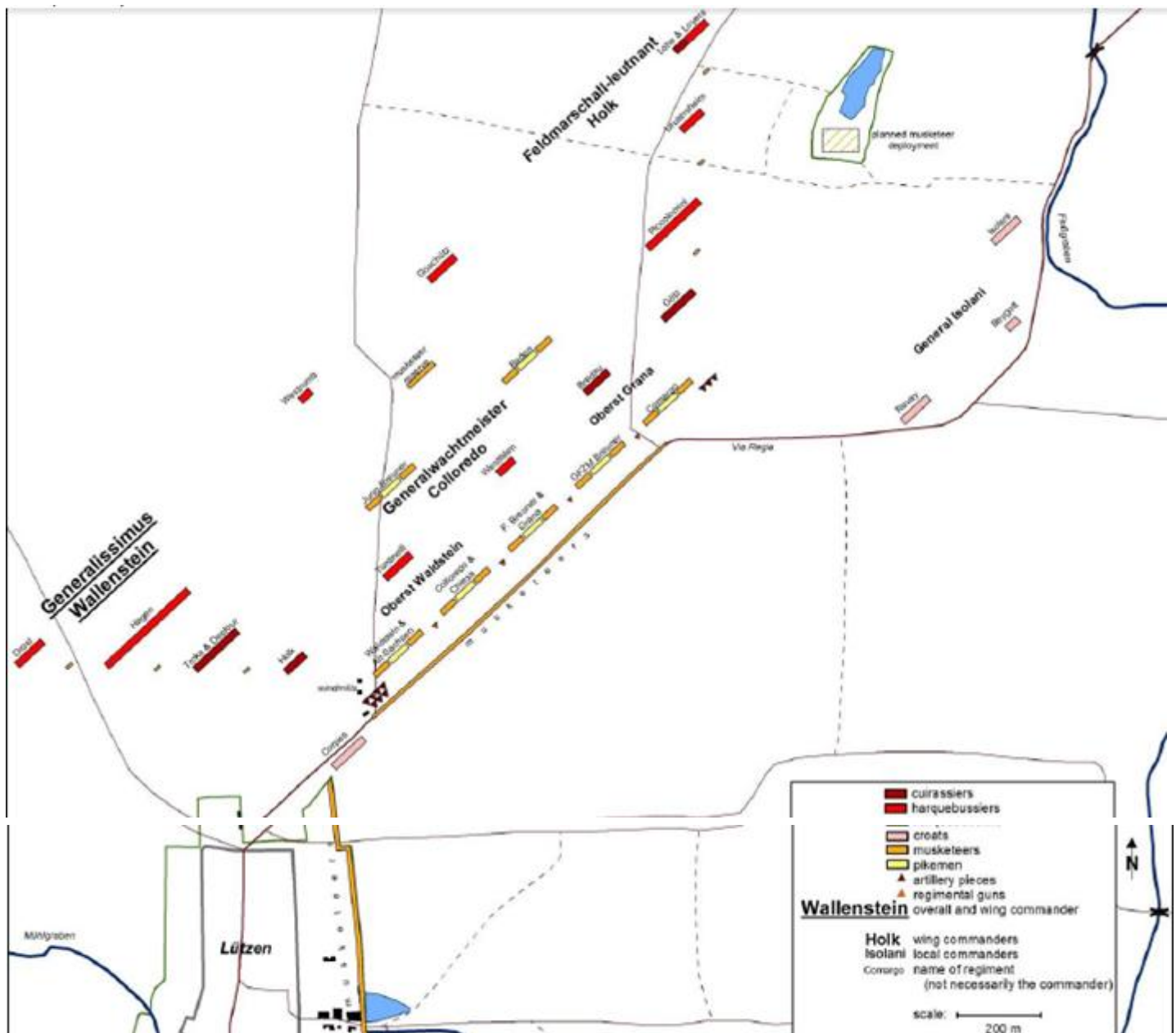
Тактичні одиниці сформували наступні полки, згідно списку Трауттмансдорфа (Trauttmansdorff's list.)

(231, 2)

Батальйон з піхотних полків Pertoldt von Waldstein i Alt-Sachsen	Піхота першої лінії (п'ять батальйонів)
Батальйон з піхотних полків Colorado i Chiesa	
Батальйон з піхотних полків Grana i Fridrich Breiner	
Батальйон з піхотного полку Alt-Preuner	
Батальйон з піхотного полку Comargo	
Батальйон з піхотного полку Baden	Піхота другої лінії (два батальйони)
Батальйон з піхотного полку Jung-Breiner	
Відокремлений підрозділ мушкетерів - Comandirte fändl	Піхотний резерв
Ескадрон з кавалерійського полку Holckhe	Кавалерія правого крила (чотири ескадрони – 36 рот)
Ескадрон з кавалерійських полків Terzka i des Four	
Ескадрон з кавалерійського полку Naagen	
Ескадрон з кавалерійського полку Droost	
Ескадрон з кавалерійського полку Breda	Кавалерійський резерв між піхотними лініями
Ескадрон з кавалерійського полку Westpfalen	
Ескадрон з кавалерійського полку Tontinelli	
Підрозділ кроатів Isolani	Лівий фланг передові кавалерійські відділення з кроатів
Ескадрон з кавалерійського полку Göz	Кавалерія лівого крила (чотири ескадрони – 36 рот)
Ескадрон з кавалерійського полку Piccolomini	
Ескадрон з кавалерійського полку Leuderbhaimb	
Ескадрон з кавалерійських полків Loyers i Lohe	
Ескадрон з кавалерійського полку Westromb	
Ескадрон з кавалерійського полку Gouschier	Кавалерійський резерв

Тактичні одиниці перераховуються в порядку від правого флангу до лівого.

На флангах піхоти першої лінії були розміщені дві батареї гармат. На правому фланзі була укріплена велика батарея на вітряних млинах, що складалась із 18-ти гармат: п'яти 24-фунтових, двох 16-фунтових, чотирьох 12-фунтових, однієї 10-фунтової і шести 6-фунтових. На лівому фланзі була менша батарея із шести гармат: чотирьох 24-фунтових і двох 12-фунтових. У першій лінії, між піхотними батальйонами були розгорнуті полкові гармати, ймовірно від восьми до 16 ти. Якщо піхотний батальйон мав 1 тис солдат, шикувався в 7 шеренг і на кожного солдата припадав один метр, плюс п'ять метрів відстань між пікінерами та мушкетерами в батальйоні – ширина батальйону складала 153 метри, між батальйонами відстань складала 67,5 м, а вся довжина першої піхотної лінії складала 1035 метрів. Відстань між батальйонами теоретично могла забезпечити проходження кавалерійських ескадронів, однак була недостатньою для проходження батальйонів із другої лінії. (234, 2).

Бойовий порядок імператорської армії (238, 2)

Командна структура імператорської армії.

Головним командувачем всієї армії та командувачем правим крилом імператорської армії був сам генераліссимус Валленштайн. Другим в командній структурі армії і командувачем лівим флангом, був фельдмаршал – лейтенант (Feldmarschall-leutnant) Хольк. Проте, Хольк здійснював своє командування лівим крилом до моменту прибуття фельдмаршала (Feldmarschall) Паппенгайма. Паппенгайм був по рангу вище Холька і, після прибуття, підсилив найбільш ослаблене ліве крило, а відтак перебрав командування ним на себе. (234-235, 2)

Імператорська піхота, а відтак центр бойового формування очолювались генерал-майором (Generalwachtmeister) Коллоредо. Поряд з цим, у бойовому порядку імператорської піхоти при Лютцені в тактичному ситуативному плані існували командири кількох батальйонів піхоти, аналог шведського командира бригади. Так, полковник Бертольд фон Вальдштайн (Berthold von Waldstein) командував трьома батальйонами піхоти (два батальйони першої і один другої лінії) правого флангу, а полковник Грана (Grana) командував теж трьома батальйонами (два-перша лінія і один - друга) але вже з лівого флангу. (240, 2)

Командиром імператорської артилерії був генерал від артилерії (Generalfeldzeugmeister) Ганс Філіпп фон Бройнер, який, ймовірно перебував на позиції найбільш чисельної імператорської артилерійської батареї під вітряними млинами. Бойовий порядок імператорської армії при Лютцені був добре збалансований та передбачав доповнення слабкої другої лінії та слабких кавалерійських резервів піхотними та кавалерійськими полками Паппенгайма після його прибуття, оскільки два полки кавалерії Tontinelli і Bredau з його корпусу стали в резерві. Три ескадрони з резерву між лініями піхоти

були гнучкими у використанні, але швидше всього були призначені для доповнення кавалерійських крил. Для укріплення найбільш вразливих місць – флангів піхоти першої лінії, в цих місцях було сформовано артилерійські батареї, а перші ескадрони кавалерії обох флангів склались з найбільш досвідчених та важко озброєних кірасирів та аркебузирів Пікколоміні. Наймолодші та найменш укомплектовані полки кавалерії перебували на тилових кінцях кавалерійських флангів. Правий фланг був більш статичний, прикритий додатково 400 мушкетерами в садах Лютцена, в той час як відкритий лівий фланг був більш мобільним, тут були розміщені майже всі полки кроатів. Глибоко-ешелоноване розгортання дозволяло, в разі небезпеки перекинути сили з одного на інший фланг. Застрільники в канавах на Via Regia були розміщені на такій відстані від основних сил щоб мати можливість швидко відійти і ця відстань не давала можливості шведам вести ефективний вогонь з канав по імператорській піхоті. Для відносно невеликої імператорської армії та наявних місцевих умов таке бойове розташування було ідеально продумано. (243, 2)

Далі буде....

МЕТКИ: [1632](#), [Валленштайн](#), [Густав Адольф](#), [Лютцен](#), [битва](#), [кампанія](#)

3 коментаря

[maxnechitaylov](#)

9 апреля 2019, 16:05:28

[ВЫБРАТЬ](#) [СВЕРНУТЬ](#)

Картинки многие не открываются :(

[adept_egidos](#)

9 апреля 2019, 17:13:54

[ВЫБРАТЬ](#) [СВЕРНУТЬ](#)

Ок. У всіх читачів є проблеми з картинками? Спробую виправити

[lilibay](#)

9 апреля 2019, 19:12:45

[ВЫБРАТЬ](#) [СВЕРНУТЬ](#)

Всё видно.

Лютцен, 1632 II

adept_egidos
 adept_egidos

https://adept-egidos.livejournal.com/2019-04-09_14:20:00

Продовження попереднього допису. (<https://adept-egidos.livejournal.com/23374.html>)

Підхід на поле бою під Лютцен шведської армії та розміщення на полі бою

Приблизно до 9.00 год. шведський авангард дістався північного берега Флоссграбена. Сонце, що сходило, світило в спину шведам. Кроати, що стримували переправу шведів на мостах Флоссграбена, відійшли та розмістились на позиціях у фронті лівого кавалерійського крила. Імператорська батарея на вітряних млинах чітко спостерігала переправу шведів з відстані 1750 метрів. Приблизно між 9.00 та 9.45 год. шведська бойова лінія почала формуватись і підходити ближче до імператорських позицій. В цей час з відстані менш як 1500 метрів імператорська батарея з 24-фунтових та 12-фунтових гармат на вітряних млинах розпочала обстріл противника. Для 24 та 12-фунтових гармат максимальна дальність пострілу складала 1500-2000 метрів, для 6-фунтових 1150-1600 метрів. Шведські солдати були занепокоєні ворожим обстрілом, але між 9.30-10.00 год. вони змогли переправити три 24-фунтових гармати, з якими підійшли на пагорб 126, що за 1200 метрів від ворожих позицій. Гармати шведів розпочали обстрілювати імперців з відстані 1000 метрів, однак і лівофлангова імператорська батарея, яка не бачила шведів за пагорбом 126, тепер приєдналась до обстрілу шведів на цьому пагорбі. Артилерійська підготовка шведів була ще менш ефективною ніж імператорська. Окремі шведські підрозділи підходили на поле бою під час артилерійської дуелі і формували бойову лінію. (260, 2) Відстань між Ріппахом та Лютценом складає всього 5 км, але шведи обхідним маршем пройшли 8-9 км, що на дві години додатково дало часу Валленштайну на підготовку до бою. Лише близько 10.30 год розгортання в бойовий порядок шведської армії було завершено.

Бойовий порядок шведської армії.

Густав Адольф з приходом в долину Лютцена, розмістив свою армію в двох бойових лініях майже рівної сили, що дозволяло йому атакувати противника протягом 6 годин, змінюючи і підкріплюючи атакуючі сили. Шведські бойові лінії простягались від Флоссграбена на правому фланзі до Мюльграбена – на лівому, загальною протяжністю фронту не більше 2600 метрів. Якщо шведська кавалерія шикувалась в ескадрони глибиною 4 ряди, а з бригад були виділені мушкетери в резерв, то відстань між бригадами складала 60 метрів. Цього було достатньо щоб вивести з резерву кавалерійський ескадрон, але мало, щоб пройти цілій піхотній бригаді.

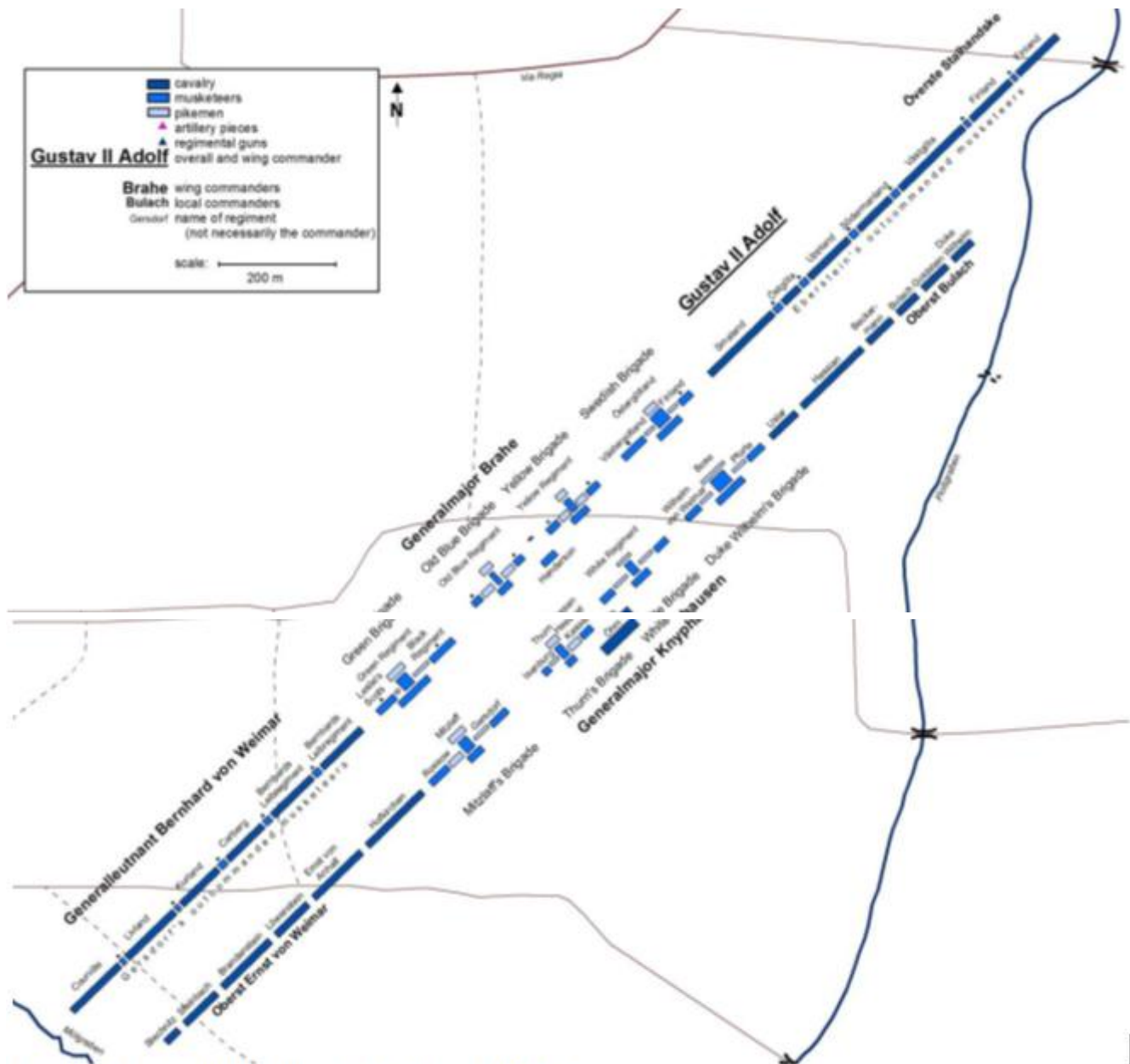
Ордер-баталія шведської армії:

Шість шведських національних кавалерійських полків (зліва направо): Smaland, Östgöta, Uppland, Södermanland, Västgöta i Finland. Кожен полк шикувався в один ескадрон, фінський полк сформував два ескадрони+ 30 djurskyttar (кінних егерів)	Авангард, правий фланг, перша лінія	1850 кавалеристів
6 мушкетерських рот з полків Lowenstein i Brandenstein. 12 полкових гармат	В проміжках між ескадронами першої лінії	507 мушкетерів
Шість ескадронів кавалерії: Uslar, збірний ескадрон гессенців, Beckermann, Bulach, Goldstein, Wilhelm Sachsen-Weimar	Правий фланг, друга лінія	1080 кавалеристів
Чотири бригади піхоти (зліва направо): Green, Old Blue, Yellow, Swedish Brigades. 12-16 полкових гармат. Резервний мушкетерський ескадрон в центрі за першою лінією.	Центр, перша лінія	6170 солдат
Чотири бригади піхоти: Mitzlaff, Thum, White, Wilhelm Sachsen-Weimar Brigades.	Центр, друга лінія	6512 солдат
Резервний ескадрон кавалерії	Центр, позаду другої лінії піхоти	300 кавалеристів
Шість кавалерійських ескадронів: Courville, Livland (лівонський полк), Kurland (курляндський полк), Carberg, Bernhard Sachsen-Weimar Leibregiment (два ескадрони).	Лівий фланг, перша лінія.	1550 кавалеристів
5 мушкетерських рот з полків Lowenstein i Brandenstein. 10 полкових гармат	В проміжках між ескадронами першої лінії	423 мушкетери
Шість кавалерійських ескадронів: Stechnitz, Steinbach, Brandenstein, Lowenstein, Ernst von Anhalt, Hofkirchen	Лівий фланг, друга лінія	1430 кавалеристів

Найбільш досвідчені та укомплектовані підрозділи складали першу лінію шведської армії. Кавалерійські крила були практично рівними за силою. 20 важких шведських гармат були затримані на переправі через Флоссграбен, але три важких гармати були висунуті перед центральними бригадами у фронті.

Командна структура шведської армії.

У шведській армії командування розподілилось наступним чином: король Швеції Густав Адольф командував всією армією і першою лінією правого флангу, допомагав йому в цьому полковник Торстен Сталханске (Overste Torsten Stalhandske). Полковник Каспар фон Еберштайн (Caspar Graf von Eberstein) командував мушкетерами правого кавалерійського крила. Другою лінією кавалерії правого крила командував полковник Булах (Oberst Claus Conrad Zorn von Bulach). Піхотним центром першої лінії командував генерал-майор Нільс Браге (Generalmajor Nils Brahe Greve till Visingsborg). Оскільки, дві центральних бригади не мали кавалерійської підтримки, то для захисту мушкетерів від ворожої кавалерії в них нараховувалось більше пікінерів порівняно з фланговими бригадами. Другою лінією піхоти командував генерал-майор Додо Кніпгаузен (Generalmajor Dodo von Innhausen und zu Knyrhausen). Лівифланговою кавалерією першої лінії командував генерал-лейтенант Бернгард Саксен Веймарський (Generalleutnant Bernhard von Sachsen-Weimar). Полковник Ганс Абрахам фон Герсдорф (Oberst Hans Abraham Graf von Gersdorf) командував мушкетерами лівого кавалерійського крила. Друга лінія кавалерії лівого крила була під командуванням полковника Ернста Саксен-Веймарського (Oberst Ernst von Sachsen-Weimar). (243-248, 2)

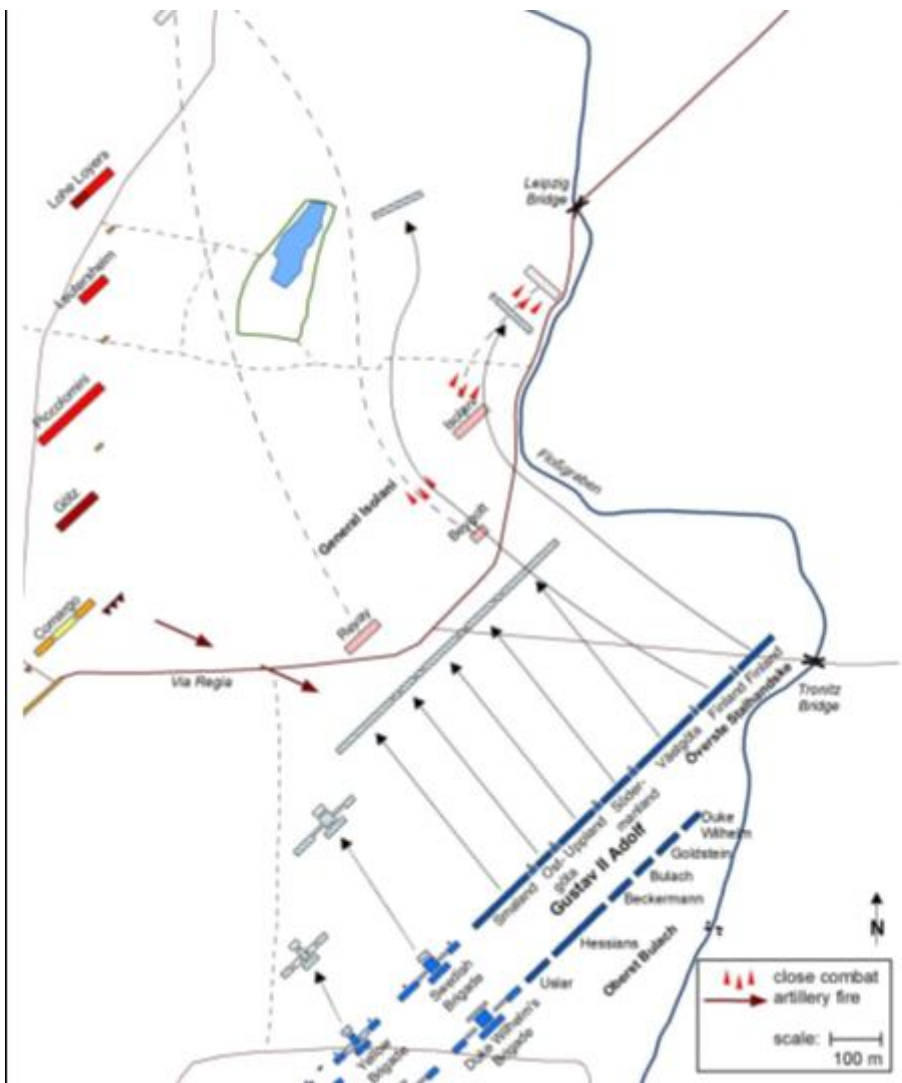
Бойовий порядок шведської армії, (248, 2)

Під час розгортання шведів у бойову лінію, Валленштайн наказав підпалити Лютцен, щоб забезпечити обхід свого правого флангу через це містечко. Палаючий Лютцен було видно шведам після закінчення їхнього розгортання.

Початок битви

Атака Сталханске: 10.30 – 11.00 год.

Після закінчення побудови бойового порядку, приблизно о 10.30 год, або десь перед цим, для уникнення розладу у атаці правого крила, король Густав Адольф наказав Торстену Сталханске із двома ескадронами фінської кавалерії (500 кавалеристів) та двом ротам мушкетерів (близько 150) при чотирьох полкових гарматах очистити шлях атаки від кроатів Ізолані (близько 500 шабель). Два з трьох полків кроатів відступили одразу, один до лейпцизького мосту, але був витіснений за Флоссграбен, а інший за позиції в тил лівого флангу. Третій полк залишився стояти за 100 метрів на північ від дороги та відступив пізніше. Сталханске деякий час переслідував кроатів, але в решті решт пізніше повернувся до атаки основної ворожої армії. Кроати перегрупувались і, ймовірно, брали участь в пізнійшій контратаці Паппенгайма. Після того, як шлях для атаки було очищено, Густав Адольф висунув вперед першу лінію свого правого флангу, полки: Smaland, Ostgota, Uppland, Sodermanland and Vastgota. Окрім цього, він наказав виступити ешелonom двом піхотним бригадам, близьким до його крила: Жовтій (Yellow) та Шведській (Swedish).

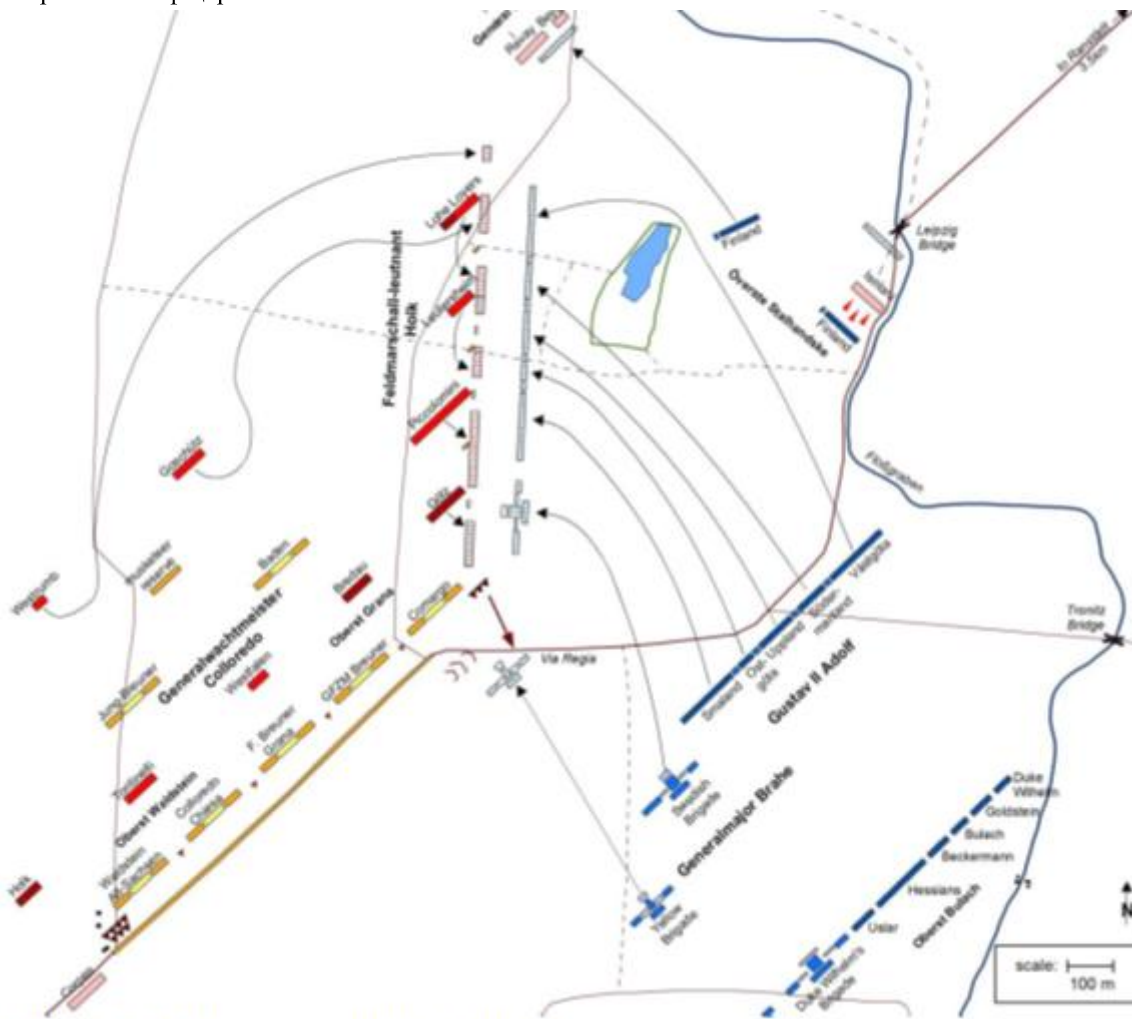
10.30-11.00. Атака
Сталханске на
заслон із кроатів.
Наступ шведського
правого флангу. (268,
2)

Перейшовши дорогу Via Regia без особливих складнощів, п'ять шведських ескадронів та Шведська бригада розвернулись ліворуч на імператорський лівий фланг. В цей час найскладніше довелось Жовтій бригаді, адже вона була обстріляна загонами мушкетерів з полку Комарго (Comargo) у канавах та повинна була атакувати малу імператорську батарею на лівому ворожому фланзі. Все праве крило першої лінії з 1350 кавалеристів та 3150 піхотинців «наступало в прекрасному бойовому порядку» - як писав очевидець з імперської сторони Сільвіо Пікколоміні в своїх спогадах. Для подібного обхідного маневру кавалерійському полку Vastgota довелось подолати шлях в 1700 метрів, звичайно ні про яку підтримку мушкетерів із полковими гарматами не могло йти мови, адже для подолання цієї відстані мушкетерам необхідно було 28 хвилин в розрахунку їхньої швидкості 60 м на хвилину. (275, 2)

Видається цілком ймовірним, що таке розтягнення кавалерійського крила аж до фронту останнього ескадрону імператорської армії було ненавмисним. Крайній справа ескадрон правого шведського крила йшов лінією найменшого опору, а решті ескадронів доводилось його супроводжувати, уникаючи розривів. Але, очевидно, що Густав Адольф мав намір зв'язати імперських важко броньованих кірасирів своєю піхотою, тоді як кавалерія вдарила б по легших аркебузірах (276, 2).

Прямі докази відсутні, але, здається, Хольк, маючи на лівому крилі 1450 кавалеристів та 1150 піхотинців і побоюючись обходу лівого флангу переважаючими силами, спрямував на лівий свій фланг резервні ескадрони Гошутца (Goschütz) і Веструмба (Westrumb). Останній був надісланий Валленштайном на ліве крило для допомоги Хольку. Хольк тепер мав на своєму крилі 1800 кавалеристів і переважав кавалерію шведів, але суттєво поступався піхотою. Шведський обхідний маневр, мабуть, виглядав настільки вражаючим, що імператорський обоз був переведений в праве імперське крило, щоб уникнути захоплення. Перехід полку Westrumb, як правофлангового резервного ескадрону на лівий фланг справді свідчить про важку ситуацію тут. Це підтверджує, що кавалерія лівого флангу не була б у такому важкому становищі, якби протистояла лише шведській кавалерії та мушкетерським ротам без Шведської бригади, яка тіснила важку кавалерію полків Готца (Götz) та Пікколоміні (Piccolomini). Учасник битви полковник Оттавіо Пікколоміні описує, що бій почався із

залпу мушкетерів двох шведських полків, після чого один з цих полків перетнув дорогу і підійшов до полку Пікколоміні. Цим полком була Шведська бригада, яка обстрілювала аркебузирів Пікколоміні протягом чверті години і вбила багатьох кавалеристів та офіцерів.

Початок атаки шведським правим крилом (276, 2)

Атака шведським правим крилом 11.00-12.00 год.

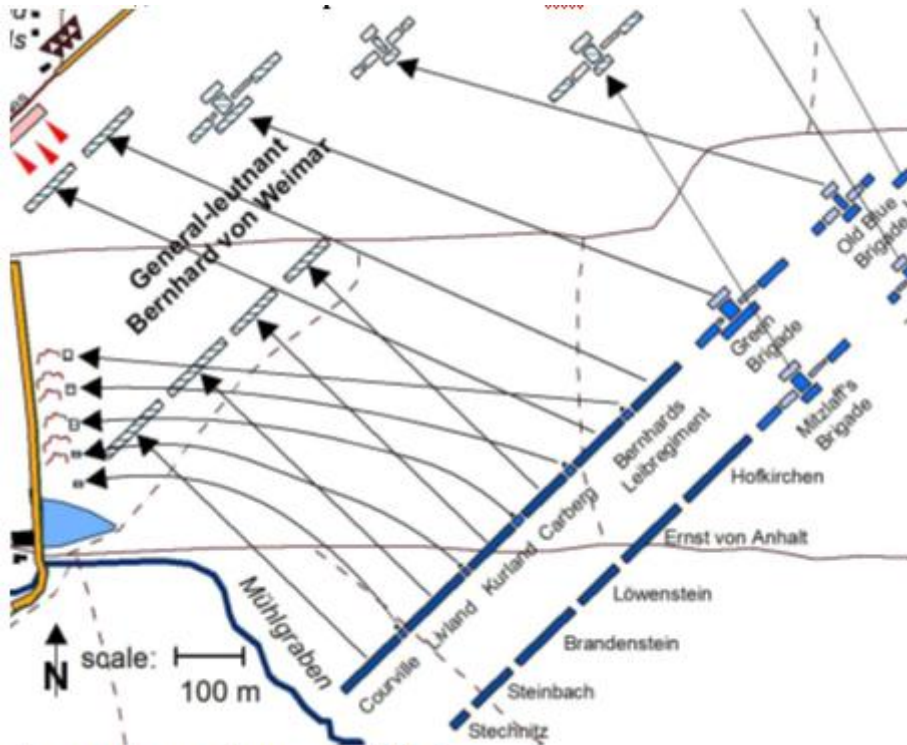
Стривожена стрільбою імперських мушкетерів із канав на дорозі Via Regia, Жовта бригада, під командуванням генерал-майора Нільса Браге (Nils Brahe), все ж перетнула дорогу і підійшла до малої артилерійської батареї із чотирьох 24-фунтових та двох 12-фунтових гармат. Імперські артилеристи бачили, що їхній вогонь не зупиняє шведських солдат у жовтій (королівський Лейб-полк) та сірій (королівська лейб-гвардія) уніформі, які наближались. Артилеристи імператорської лівофлангової батареї залишили свої гармати та відступили після незначного опору (через кілька місяців двох капітанів за таке дезертирство буде страчено у Празі).

Після захоплення гармат та виведення їх з ладу, шляхом вбивання цвяхів у запальний отвір, Жовта бригада повернулася проти лівофлангового імператорського батальйону полковника Теодора Комарго (Oberst Theodor Comargo). Це був один із найбільш досвідчених полків у імператорській армії, солдати служили в ньому протягом тринадцять років. Після тривалої і гострої боротьби, в якій чотирма пострілами був убитий полковник Комарго та підполковник (Oberstleutnant), командування отримав майор Мюнхгаузен (Obristwachtmeister Münchhausen) (Прим 9), який наказав відступити за другу піхотну лінію для приведення батальйону в порядок. Ймовірно відступ батальйону було прикрито кірасирами Бредау (Bredau).

Тим часом Шведська бригада підполковника (Överstelöjtnant) Габрієля Кайла (Gabriel Kyle), якій, можливо, допомагала кавалерія полку Smaland полковника Стенбока (Stenbock), протистояла кавалерійським полкам Готца (Götz) і Пікколоміні (Piccolomini). В перестрілці із шведами були задіяні окрім імператорських аркебузирів і кілька мушкетерських рот. (282, 2) Тільки обладунки імператорських кавалеристів допомогли їм не бути знищеними. На зовнішній стороні лівого флангу 950 шведських кавалеристів провели атаку проти 900 імперських аркебузирів. Уотс (Watts) описував, що проти ворожої кавалерії шведи спочатку проводили обстріл полковими гарматами, потім підготовчий вогонь мушкетерів і завершав атаку

удар (charge) кавалеристів. Проти удару шведських кавалеристів аркебузири не могли протиставити нічого, вони вистрілили із карабінів та пістолетів в повітря та відступили. Хоча, ліве імператорське крило було не зовсім розбите, ситуація могла змінитись в ще гіршу сторону, якби фіни Сталханске в цей момент повернулись на поле бою.

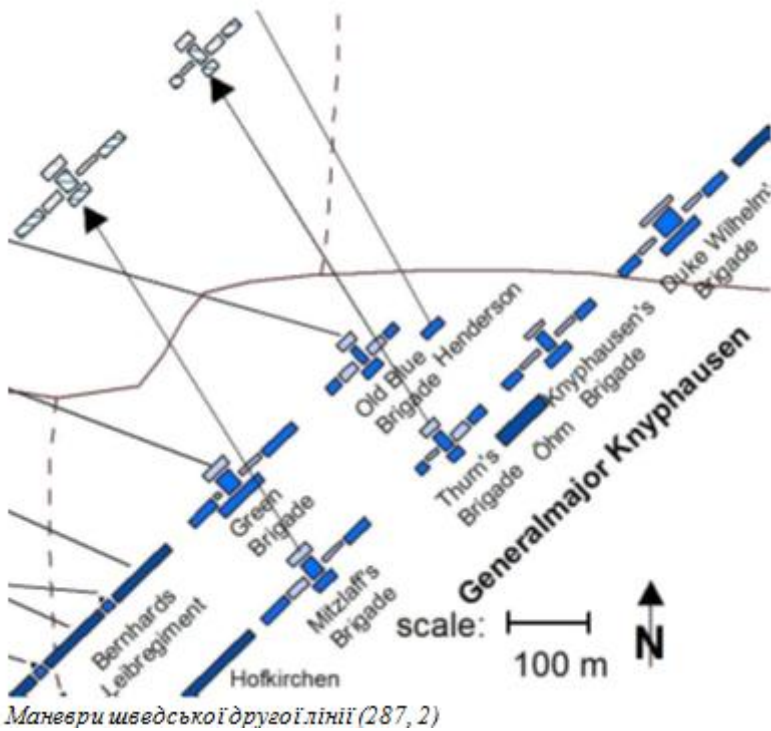
Атака шведським лівим крилом 11.00-12.00 год

Атака шведським лівим крилом (283, 2)

Генерал-лейтенант (Generalleutnant) Бернгард Саксен-Веймар зіткнувся з важкою ситуацією. Сімнадцять гармат важкої артилерії та мушкетерів у дорожніх канавах перед його фронтом і за стінами у лютценських садах на його фланзі, ускладнювали будь-яке просування. Крім того простір у 150 метрів, між укріпленою артилерійською батареєю на вітряних млинах та садами Лютцена охоронявся хорватами. Хоча Густав Адольф проводив свій обхідний маневр, Бернгард чекав, поки шведське праве крило зав'яже бій, ймовірно, сподіваючись, що Валленштайн перекине деякі свої резерви на імперський лівий фланг. Щоб уникнути групування своєї кавалерії безпосередньо перед імперською артилерією, здається вірогідним, що Бернгард залишив більшу частину своєї кавалерії, щоб виступити, коли Зелена і Стара Синя бригади дійдуть до Via Regia і почнуть атакувати батарею поблизу млинів. Напевно, як і Густава Адольфа на правому крилі, він надіслав якусь кавалерію, щоб очистити дорогу. Хорвати були легко відкинуті, але з обмеженим простором і шведською кавалерією, хорвати не відступали навколо крила, як Валленштайн планував, а врізались в один з своїх полків – аркебузирський полк Хагена (Hagen), чим призвели його до дезорганізації і відступу. Після того, як найбільший кавалерійський полк (Хагена) відійшов, відкривши величезну дірку в бойовій лінії, а резерв – полк аркебузирів Веструмба (Westrumb) відійшов ліворуч, Валленштайн перебував у загрозовому становищі. Ймовірно, в той же час Бернгард наказав полковнику Герсдорфу (Gersdorf) з його п'ятьма мушкетерськими ротами і десятьма гарматами напасти на сади і вибити звідти імперських мушкетерів. (286, 2)

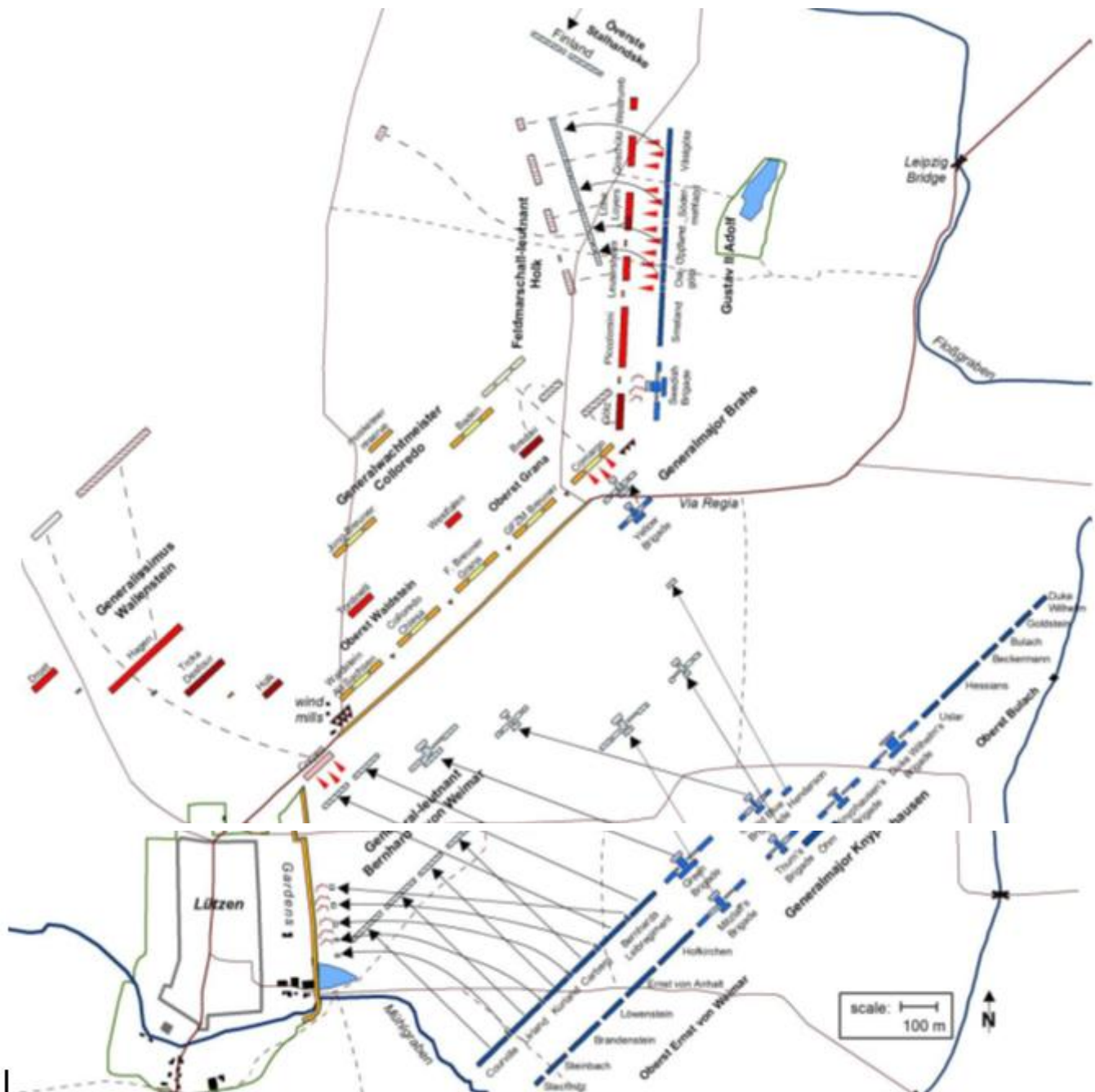
Шведська друга лінія 11.00-12.00 год.

Друга шведська лінія нараховувала 9000 солдат – майже половину армії, однак є досить мало свідчень про рухи другої лінії під час початкової стадії битви. Відомо, що полковник Булах із трьома ескадронами був відправлений за Флоссграбен для оборони шведського обозу від хорватів поблизу Мойхена (Meuschen). Відомо, що близько полудня командувач другою лінією Кніпгаузен мав у другій лінії бригади свою (Кніпгаузена) та герцога Вільгельма Саксен-Веймарського, а також ескадрон Ома (Ohm). Це означає, що бригади Турна (Thurn) та Мітзлаффа (Mitzlaff) були висунуті у фронт разом з Зеленою та Старою Блакитною бригадами проти імператорського центру. Причиною використання двох бригад другої лінії об 11.30 год є обхідні маневри двох крил шведської армії в результаті чого в центрі утворювався розрив у 400 метрів. Бригади Мітзлаффа і Турна не атакували, а лише зв'язували рухи імператорським центральним батальйоном Бройнера/Ґрани (Breuner/Grana) і Бройнера (Breuner).

До цього моменту шведський план полягав у розширенні свого фронту шляхом обходу флангів імператорської армії на обмеженому просторі і удару на флангах, використовуючи перевагу у кількості. Оскільки, Густав Адольф не міг передбачити прибуття Паппенгайма, план повинен був бути реалізованим якнайшвидше. (289, 2)

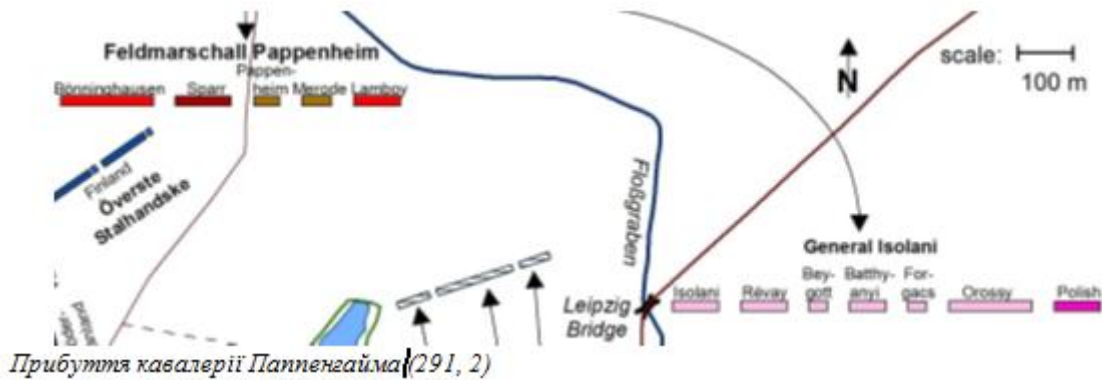

Ситуація 11.00-12.00 год (290, 2)

Прибуття Паппенгайма, контратака імператорським лівим флангом, 11.30-12.00 год.

З вісьмома полками кавалерії чисельністю 2400 шабель фельдмаршал Паппенгайм був доволі суттєвою силою. Його шлях з Галле до Лютцена, майже напевно, пролягав найкоротшим маршрутом і дозволив прийти в тил імператорській армії близько полудня (оскільки точне прибуття його можна визначити лише приблизно і воно відбулось невдовзі після початку битви). Після свого прибуття Паппенгайм згуртував кроатів генерала Ізолані (Isolani), які відступили з лівого крила після атаки Сталханске, збільшивши свої сили до 2800 кавалеристів. Кроати могли повідомити про поточну ситуацію, але навіть без цього, мабуть, для Паппенгайма було очевидно, що на імператорському лівому крилі ситуація була найскладнішою. Не гаючи часу, свої сили Паппенгайм розділив на дві колони, розмістивши у правій колоні важку та середню (кірасири, аркебузири та драгуни) – 1400 шабель, яку очолив сам, а в лівій легку (кроати, козаки) кавалерію – 1400 шабель, яку, ймовірно, очолив Ізолані.

Нагадаємо, що два полки кавалеристів: Тонтінеллі та Бредау з корпусу Паппенгайма прийшли під Лютцен до битви.

Список полків з корпусу Паппенгайма, які прийшли під Лютцен.

Cuirassiers	Commanders	Coy	Str.	YoR	Destination	<i>Кавалерія 3 корпусу Паппенгайма, що прибула під Лютцен опівдні. (62, 2)</i>
Sparr (g)	Oberstleutnant Albrecht von Hofkirchen	10	300	1629	Halle	
Harquebusiers						
Bönninghausen (g)	Oberst Lothar von Bönninghausen	11	500	1630	Aschersleben	
Lamboy (c, j)	Oberst Wilhelm von Lamboy	6	250	1632	Halle	
Dragoons/Guard						
Merode's 'Obwacht' Lifeguard		1	40		Halle	
Pappenheim's 'Rennfahne' ¹⁷⁹ Lifeguard		1	40		Halle	
Merode (j)	Oberstleutnant Robert Borneval d'Arhin	5	160	1625	Halle	
Pappenheim (j)		4	140	1632	Halle	
Croats						
Batthyanyi	Oberst Franz Graf Batthyanyi	9	200	1632	Halle	
Forgacs (c)	Oberst Nicolas Forgacs de Gymes	2	100	1630		
Orossy	Oberst Paulus Orossy	9	450	1631	Halle	
Cossacks						
Poles (j)		3	250	1631	Querfurt	

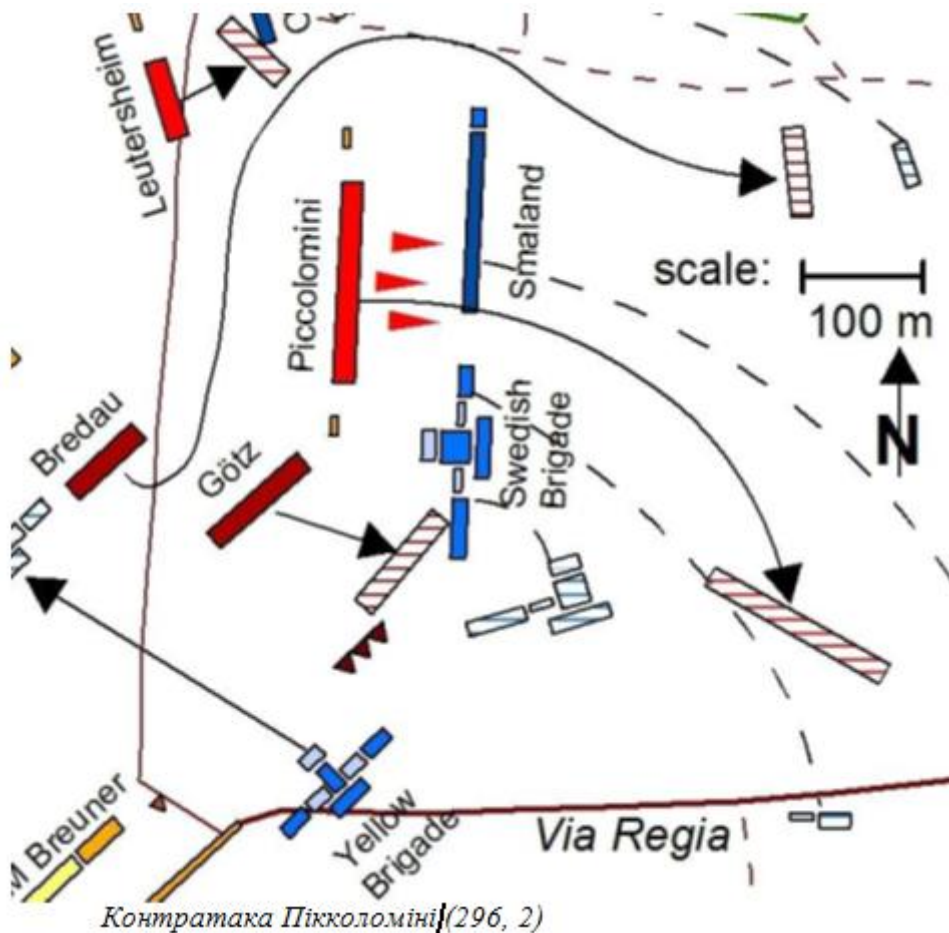
Infantry	Commanders	Coy	Str.	YoR	Destination	<i>Піхота 3 корпусу Паппенгайма, що прибула під Лютцен увечері (62, 2).</i>
Gil de Haes	Oberst Gil de Haes	6	500	1632	Halle	
Goltz	Oberst Martin Maximilian Freiherr von der Goltz	10	700	1626	Halle	
Moriamez-Pallant	Oberst Karl Dietrich Pallant, Baron de Moriamez	8	500	1632	Aschersleben	
Pallant	Oberst Rudolf Freiherr von Pallant	10	500	1632	Halle	
Reinach	Oberstleutnant Gabriel Freiherr Comargo	9	650	1620	Halle	
Würzburg	Hauptmann Willich		75	1631	Halle	

Хоча протягом останніх двох днів його кавалерія була виснажена маршем, але Паппенгайм раптово атакував праве шведське крило на чолі своїх лейб-гвардійців (Rennfahne' Lifeguard), драгунів за якими наступали лейб-гвардійці Мероде (Merode's 'Obwacht' Lifeguard) і драгуни, кірасири Шпарра (Sparr's cuirassiers), аркебузири Бонінгхаузен (Bönninghausen's harquebusiers) і аркебузири Ламбуа (Lamboy's harquebusiers). Імператорське ліве крило складалося з 3200 регулярної і 1400 нерегулярної кавалерії проти 1800 шведських солдатів першої лінії. Раптовий натиск на шведське праве крило, мабуть, був величезним і, звичайно, відновив баланс, надаючи можливість Хольку згуртувати свої сили, в той час як Пікколоміні вдалося уникнути смертельної вогнепальної дуелі і контратакувати Шведську бригаду. (295, 2)

Контратака Пікколоміні, 11.30-12.30 год.

Підхід кавалерії Паппенгайма на зовнішнє ліве крило, можливо, прикрив аркебузирів Пікколоміні та кірасирів Готца. В той же час кірасири Бредау змінили своє положення з лівого центру на ліве крило, після того, як вони прикрили відступ Комарго. Ця нова ситуація дозволила Пікколоміні вдарити на правий сквадрон Шведської бригади, яку він переслідував до Via Regia, а кірасири Готца атакували інший, лівий сквадрон цієї бригади. Тим часом кірасири Бредау могли захистити лівий фланг Пікколоміні, напавши на кавалерію Смаланд і Остгота. На той час отримав поранення у ногу полковник (Överste) Смаландських кавалеристів Фредерік Стенбок (Fredrik Stenbock), а в голову - підполковник (Överstelöjtnant) Остготського кавалерійського полку Леннарт Нільссон Баат (Lennart Nilsson Baat), що свідчило про наявність важких

втрата для обох шведських полків. (300, 2)

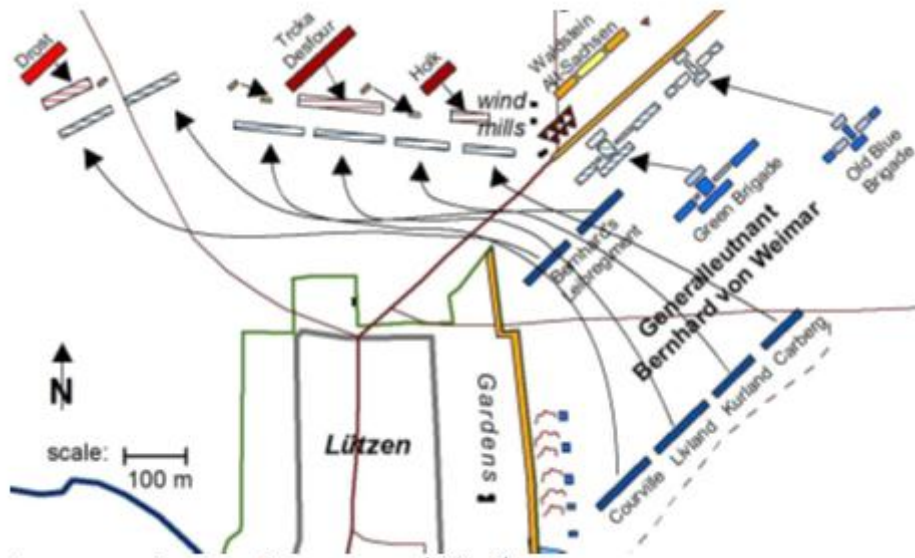

Атака шведського лівого крила, 11.30-12.30 год.

Імператорське праве крило чисельністю з 1000 кавалеристів поступалося шведському з 1500 шабель і це було питанням часу, коли цей фланг Валленштайна буде розбитим. Ситуація ще більше погіршилась, коли полковник Хаген (Oberst Hagen) покинув своє місце в лінії, але продовжував рахуватись на правому крилі. Наближення шведської кавалерії спровокувало Хагена відступити взагалі. Невдовзі його 800 аркебузирів перемістилися з правого флангу на лівий на очах у Валленштайна, не підкоряючись його прямому наказу, сподіваючись, що там буде тихіше. Тільки два внутрішніх імператорських ескадрони, кірасири Холька і Трчка/Дефур (Trcka/Desfours), стояли твердо, тоді як шведська кавалерія тепер могла обійти набагато коротшу імперську лінію і погрозувала атакувати імперську армію з тилу. (307, 2)

Тим часом шотландці і німці Зеленої бригади Бернгарда досягли Via Regia і збиралися напасти на «рентраншемент» на вітряних млинах, яким керував генерал артилерії Ганс Філіп фон Бройнер. Ці артилеристи не були легкою здобиччю і, можливо, що артилерійський вогонь був настільки серйозним, що солдатам Зеленої бригади доводилось шукати укриття за будинком мельника. Схоже, що шведам було потрібно більше одного нападу, щоб захопити імператорську батарею, яку прикривав племінник Валленштайна полковник Бертольд фон Вальдштайн, який був смертельно поранений під час однієї з шведських атак. Праворуч від Зеленої бригади наступала Стара Блакитна бригада полковника Вінкеля (Winckel), але і її атака втратила імпульс через вдалу оборону батальйону Коллоредо/Кеза (Colloredo/Chiesa), ймовірно, на чолі з полковником Андреасом Матіасом Кераусом (Andreas Matthias Kehraus).

Незважаючи на відсутність чітких звітів, здається, що 423 відокремлених мушкетерів та десять полкових гармат полковника Герсдорфа не змогли до цього моменту вибити 400 імператорських мушкетерів з лютценських садів. Це означало, що шведський лівий фланг був вразливим. (307, 2)

Атака шведським лівим крилом (300, 2)

Ситуація станом на 11.30-12.30. Прибуття Паппенгайма та контратака Пікколоміні. (306, 2)

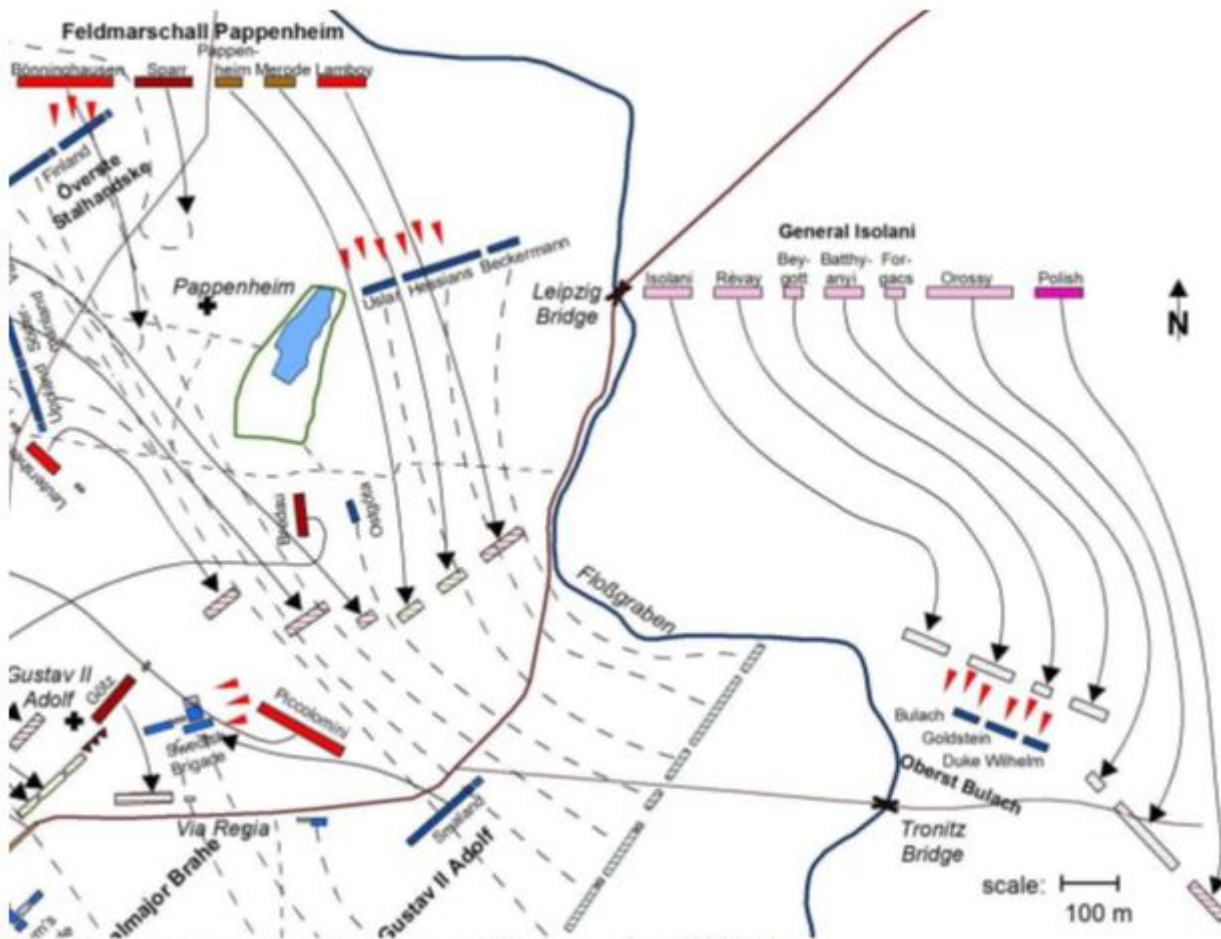
Смерть Паппенгайма та імператорський «Fahnenflucht»

Враховуючи довжину бойової лінії, шведська кавалерія правого крила, мабуть, була повністю задіяна в боях, можливо, за винятком лише фінів Сталханске, коли головні сили Паппенгайма вдарили у фланг з 1400 кавалеристами. У той же час

1400 хорватів обійшли шведів ще далі праворуч, на схід Флоссграбена.

Хоча немає жодних доказів, але здається, єдиним шансом щоб уникнути повного знищення для 1200 кавалеристів правого шведського крила першої лінії було відступити. Хоча Услар (Uslar), гессенський ескадрон і Беккерман (Beckermann), можливо, підтримували праве крило Густава Адольфа, в той же час ескадрони Булаха (Bulach), Гольдштайна (Goldstein) і герцога Вільгельма, напевно, перетнули Флоссграбен, щоб протистояти кроатам. І не зовсім зрозуміло, як менш ніж 400 шведських вершників могли зупинити 1400 кроатів. Вони, мабуть, отримали якесь підкріплення. В будь-якому разі три шведських ескадрони були дезорганізовані і зазнали великих втрат, серед них був підполковник Макс Конрад фон Релінгер, командуючий полком Гольдштайна, який був поранений в руку.

Очолюючи атаку своєї кавалерії, фельдмаршал Паппенгайм був поранений важкою кулею калібром 3 фунти (ймовірно з Doppelhaken) та взятий в полон, про що повідомляв трубач Конрад Еінгер (Conrad Ehinger). Еінгер просив допомоги Гофкірхена (Albrecht von Hofkirchen полковник кірасирського полку Sparr) відбити свого фельдмаршала, але останній відмовив. Побачивши, що Паппенгайм смертельно поранений Еінгер відбив фельдмаршала своїми силами. Зразу ж після важкого поранення командира, атака лівого імператорського флангу почала розпадатися: Гофкірхен відмовився продовжувати боротьбу і перейшов на правий фланг, чим спровокував відступ полку аркебузирів Лотара Бонінгхаузена (Lothar von Bönninghausen) та ще двох кавалерійських полків: аркебузирів Хагена (Hagen) та кірасирів Лое (Lohe) (Прим 10). Деякі, як наприклад Бонінгхаузен будуть виправданими, решта будуть страчені). Зрештою, згідно з цією послідовністю подій, контратака Паппенгайма на деякий час була успішною, але почала розпадатися після поранення фельдмаршала. (310, 2)

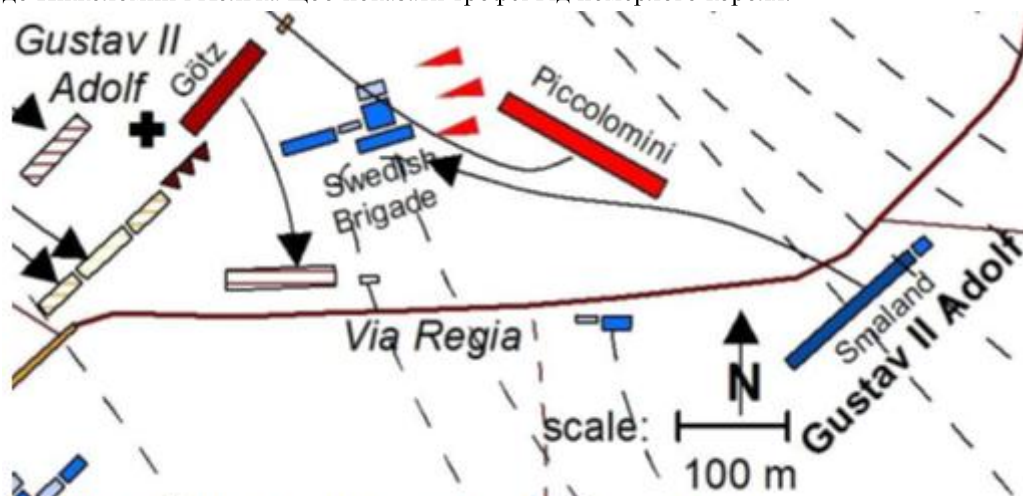
Живе імператорське крило, смерть Паппенгайма (308, 2)

Ймовірно, незадовго до цього шведське праве крило теж почало розвалюватися. Послаблення імператорської атаки на лівому фланзі після поранення Паппенгайма, дозволило дещо реорганізуватись шведам та поновити тиск, проте їм доводилось і далі мати справу із аркебузирами Пікколоміні, кірасирами Готца та 1400 хорватами за правим флангом і тилом. Таким чином, лівий фланг Холька був далеким від розпаду. (311, 2)

Контратака правим флангом Густава Адольфа і смерть короля, 12.00-13.00

Смерть Густава Адольфа є найбільш обговорюваною подією в битві під Лютценом. Тогочасна, як і сучасна література, відповідно багата, різноманітна і барвиста з цього питання. У той же час, однак, смерть Густава Адольфа мала

несподівано малий вплив на битву. Крім того, ніхто, хто бачив його смерть, не вижив, щоб розповісти історію, а факти накладаються чутками. Зокрема, сумнівно, що високопосадовий офіцер герцог Франц Альбрехт фон Саксен-Лауенбург і підполковник Фалькенберг, як повідомлялося, брали участь у подіях, які призвели до смерті Густава Адольфа. Дуже мало авторів, схоже, намагалися скористатися нею, як Оттавіо Пікколоміні, тоді як більшість просто прикрасила свої історії, щоб зробити їх більш цікавими, не вірячи, що Густав Адольф був просто ще однією жертвою цієї епічної битви. (312, 2) Густава Адольфа в останній раз бачили, як він керував кавалерією Смаланд (Smaland). Як згадував Оттавіо Пікколоміні (полковник однойменного аркебузирського полку): «У цей момент Блакитний полк, найцінніший для короля, підійшов, і це призвело до того, що полк Готца, який був праворуч переді мною, був вражений залпом. Почувши це, я відразу ж атакував його, він опустив піки, але, зробивши половину караколе, я атакував його з флангу, де я прорізав його порядки і захопив знамена. Король, почувши, що цей полк (Новий Блакитний - входив до складу Шведської бригади) отримав "важкі втрати", відчув необхідність протистояти цьому безладу і прорізав мій ескадрон; після того, як я розігнав цю піхоту, я знову напав на кавалерійський полк і розігнав його, і в той час багато моїх солдатів прийшли до мене, сказавши, що король мертвий». Найімовірніше Пікколоміні не міг знати, що король нападає на нього. Його намір був отримати винагороду від імператора за вбивство Густава Адольфа, але це одна з найбільш вірогідних історій, що солдати прийшли до Пікколоміні і Холька щоб показати трофеї від померлого короля.

Контратака Густава Адольфа і його загибель (312, 2)

Густав Адольф відмовився носити обладунки при Лютцені, тому що куля, яку він отримав у Польщі під час битви при Діршау 8 серпня 1627 року, все ще знаходився в його плечі, а носіння обладунків, мабуть, дратувало рану. Необхідність взяти на себе командування кавалерійським полком Смаланд, в якому багато офіцерів були вбиті або поранені і атака противника, коли шведська піхота гинула (Шведська бригада), король не міг чекати підкріплень. Така версія видається більш вірогідною на противагу тій версії, яка говорить, що природно Густав Адольф був схильним на такий величезний ризик. (313, 2)

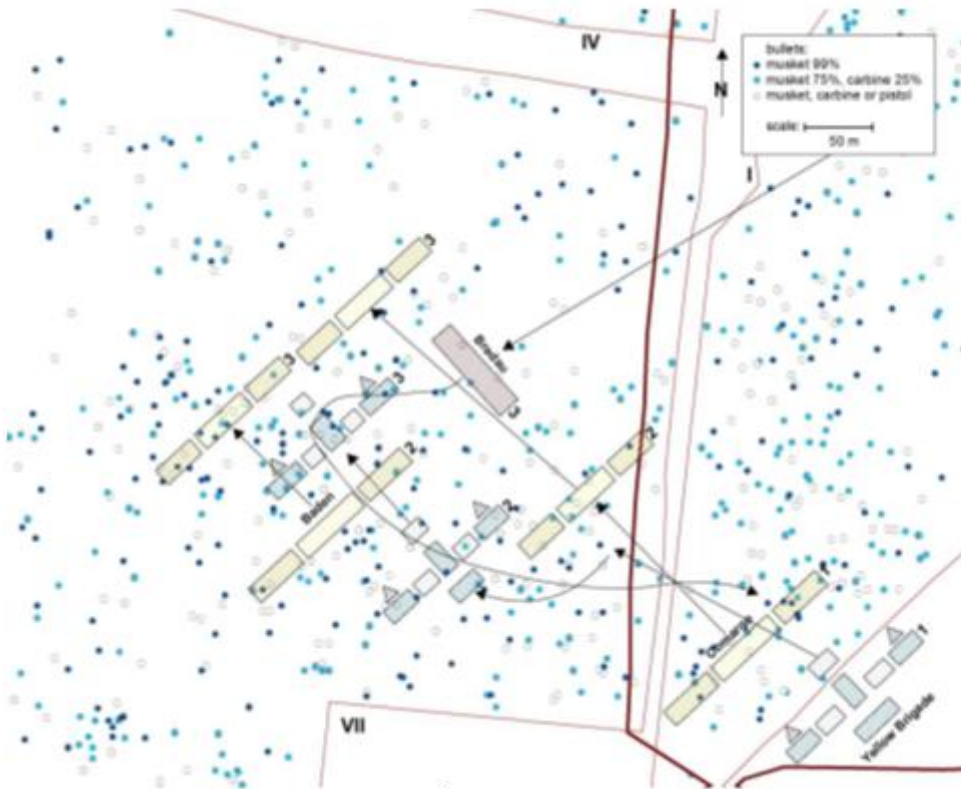
Ця нова інтерпретація пропонує особливий перебіг подій, тому що це повинно було статися після того, як шведська кавалерія зазнала важких втрат. Подібні втрати можливі лише після прибуття і контратак Паппенгайма та Пікколоміні. Цей сценарій узгоджується з твердженням Пікколоміні про те, що король помер після того, як Пікколоміні напав на Шведську бригаду, а також твердженням Фабріціуса (капелан короля Густава Адольфа), що минуло небагато часу як Смаландці атакували на чолі з Густавом Адольфом та повернулись без нього. У свою чергу, послідовність означає, що Густав Адольф не міг пройти дуже далеко від свого положення на внутрішньому правому фланзі.

Схоже, король встиг прикрити відступ Шведської бригади, бо воював поруч з нею, а пікінери за всяку ціну прикривали відступ своїх мушкетерів. Коли він вривався в аркебузирський полк Пікколоміні або кірасирів Готца, перш ніж він міг досягти своїх охоронців, він був відокремлений від своїх людей хаосом ближнього бою і диму. Густав Адольф загинув десь на імператорському лівому крилі або лівому центрі від кулі з пістолета або карабіна або ж від удару рапіри (Прим 11), що підтверджує версію про його вбивство імператорськими кірасирами або аркебузирами. (314, 2)

Знищення Жовтої бригади 12.00-13.00 год.

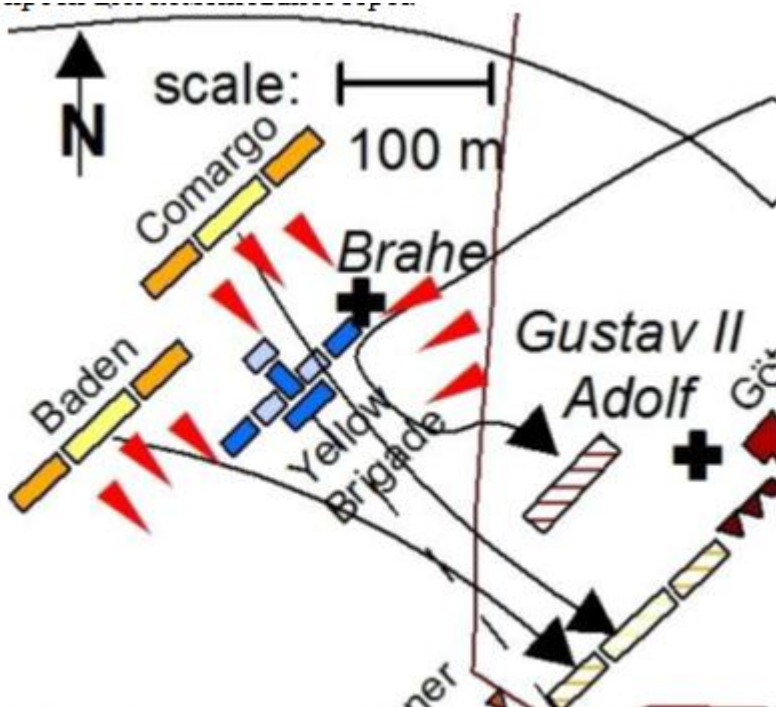
Знищення Лейб-гвардійської Жовтої бригади Густава Адольфа, було настільки вражаючим, що більшість історичних джерел повідомляли про подію, змінюючи і прикрашаючи її, щоб додати королівській гвардії більш героїчний кінець.

Після подолання незначного спротиву від мушкетерів у канавах Via Regia, невеликої імператорської батареї і першої імперської лінії, Жовта бригада просунулася до другої лінії і підійшла до батальйону Бадена (Baden); за ним після відступу реформувався полк Комарго. Хоча її лівий фланг, можливо, був захищений бригадою Турна (Thurn), Жовта бригада стала більш ізольованою після того, як Шведська бригада повернула праворуч.

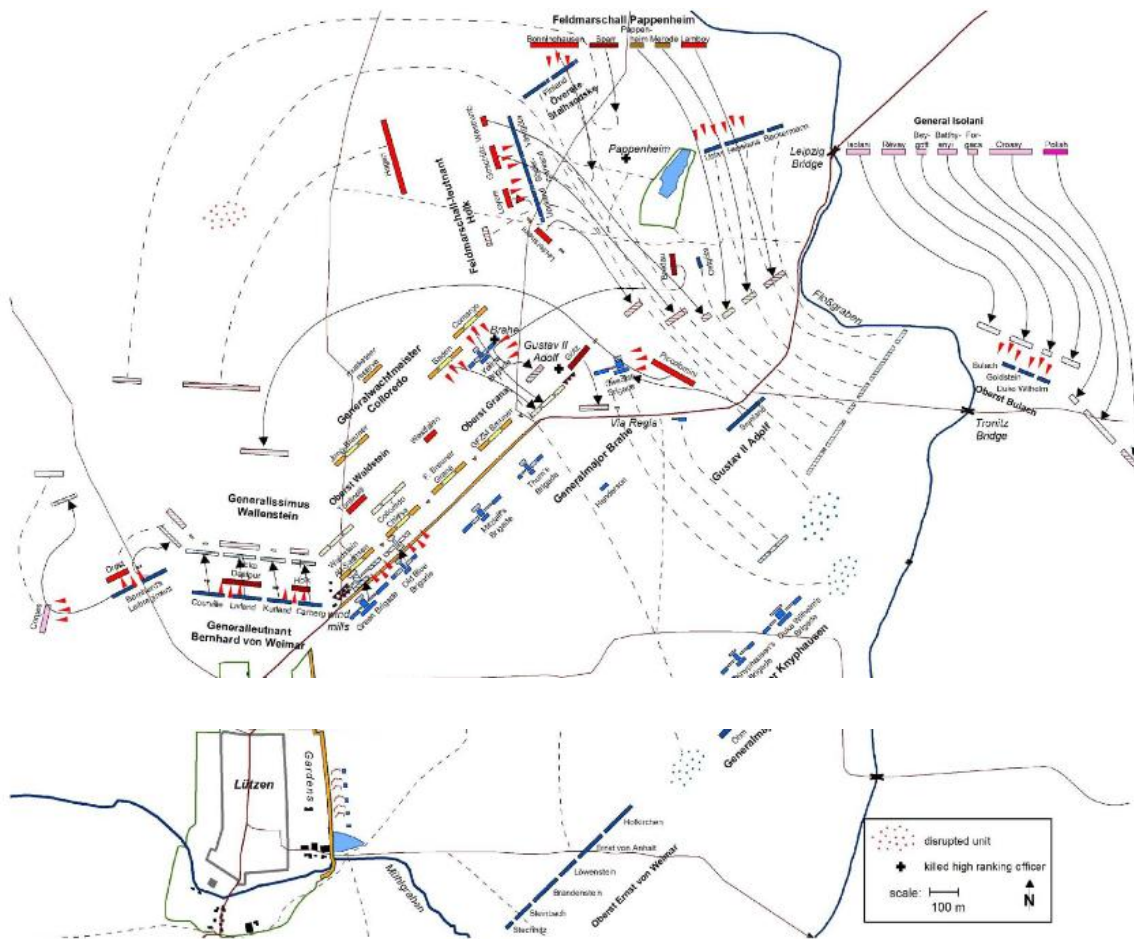

Жовта бригада і її знищення на фоні знайдених на місці битви мушкетних куль (317, 2)

Схоже, що генерал-майор Нільс Браге не був повністю обізнаний з ситуацією, оскільки гарматний дим і дим палаючого Лютцена створили щільний «туман». Менш ніж 1000 солдат гвардії Густава Адольфа тепер зіткнулися приблизно з 1700 піхотинцями імператора. Раптова поява кірасирів (ймовірно Готца або Бредау (318, 2)) на їхньому незахищеному правому фланзі була руйнівною, оскільки їхні пікінери брали участь у рукопашному бою проти піхоти Бадена і Комарго. Навіть ветерани королівської гвардії не мали жодних шансів проти цієї комбінованої зброї.

Жовта бригада і атака на неї двох батальйонів піхоти і ескадрону кавалерії (316, 2)

12.00-13.00
Смерть
Густава
Адольфа та
Паппенгайма,
знищення
Жовтої
бригади
(322, 2)

Це була кривава боротьба. Генерал-майор Нілс Браге був поранений в коліно і помер через кілька днів; 693 з 1017 солдат Жовтої бригади були поранені або вбиті, і лише 324 чоловіки вижили відносно неушкодженими після того, як вони пройшли шлях назад до власних ліній. Діодати (Прим 12) повідомляв:

«Чудова формація в жовтих казаках рішуче підійшла з пікінерами, котрі прикривали мушкетерів. Коли вони були атаковані нашою піхотою, вони залишилися повністю на місці, і це було дивом побачити в мить формацію, котра перетворилась на курган трупів».

Лейб-гвардія і лейб-полк Густава Адольфа були знищені за лічені хвилини. Але імператорська піхота заплатила велику ціну. Полк Бадена отримав найбільші жертви серед інших імператорських полків при Лютцені. Командуючий, підполковник Столпер (Stolper), майор і всі командири рот, за винятком капітана Шулдера (Hauptmann Schulder), були вбиті, а майор Мюнхгаузен (Obristwachtmeister Münchhausen) полку Комарго змушений був взяти командування обома полками. З полку Пікколоміні, полковник отримав одне кульове поранення з мушкету і два удари мечем; підполковник Конте Авогадрі (Conte Avogadri) був поранений мушкетною куле в стегно; майор П'єр Мартеліні (Major Pier Martelini), ротмістри Бако, Маркезе Палавічіно і Фесенте (Rittmeister Vaco, Marchese Palavicino, Fesente) були вбиті; ротмістр Крепі (Стері) отримав поранення пікою у вуху; ротмістр Сільвіо Пікколоміні, який «поклався на Бога і свого здібного санітара», був поранений в стегно і коліно; коня ротмістра барона Маттея було вбито, а кавалерійський полк проїхав над ним; 100 кавалеристів були вбиті, а 100 – поранені. (323, 2)

Далі буде...

МЕТКИ: [1632](#), [Валленштайн](#), [Густав Адольф](#), [Лютцен](#), [Паппенгайм](#), [битва](#), [кампанія](#)

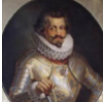

4 коментария

[lilibay](#)
[9 апреля 2019, 19:31:16](#)
 ВЫБРАТЬ [СВЕРНУТЬ](#)

//лівій легку (кроати, козаки) //

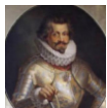
Козаки?

[adept_egidos](#)
[10 апреля 2019, 11:08:31](#)
 ВЫБРАТЬ [СВЕРНУТЬ](#)

Саме так. Імператорська армія широко використовувала можливості легкої кавалерії. Але козаки, як стверджується у німецькомовних джерелах називаються "polnischen Reiter" або "Polaken" чи "Kosaken". Воювали та озброювались такі козаки на східноєвропейський манер і часто були ототожнені із кроатами (хорватами). Навіть при Лютцені, всі іррегулярні підрозділи знаходились під командуванням хорватського генерала від кавалерії Ізолані. Відомо, що Валленштайн був прихильником використання легкої польської чи хорватської кавалерії. У 1630 році із хорватських підрозділів були утворені полки в 5-10 рот чисельністю в полку 500-1000 шабель. У 1636 році на службі імператора перебувало 25 полків іррегулярів у тому числі польських козаків, на 1639 - 10 полків, а на 1647-48 - 4. Після редукції 1649 року полки іррегулярів були розпущені або переведені на регулярну основу у якості драгун. У зв'язку із відсутністю ідентифікації нації у 17 столітті ми не можемо сказати чи були серед польських козаків українці. Це цілком можливо, зважаючи на той факт, що вербовка імператором польських кавалеристів відбувалась на приватній основі. Про козаків у ТРВ є праця Барана та Гаєцького.

[lilibay](#)
[10 апреля 2019, 11:16:39](#)
 ВЫБРАТЬ [СВЕРНУТЬ](#)

А имена не сохранились? Про Дюнкерк много написано, про Вену тоже, а здесь не разовое событие, а многолетнее сотрудничество. Должны были остаться платёжные ведомости, взыскания, наградные листы?

[adept_egidos](#)
[10 апреля 2019, 11:53:19](#)
 ВЫБРАТЬ [СВЕРНУТЬ](#)

Збереглись імена, звичайно, але сказати хто за національністю були полковники найманих іррегулярних полків, важко, як і говорити про національний склад цих полків. Для глибшої відповіді потрібен цілий окремий допис.

Лютцен, 1632 III

adept_egidos

[adept_egidos](#)

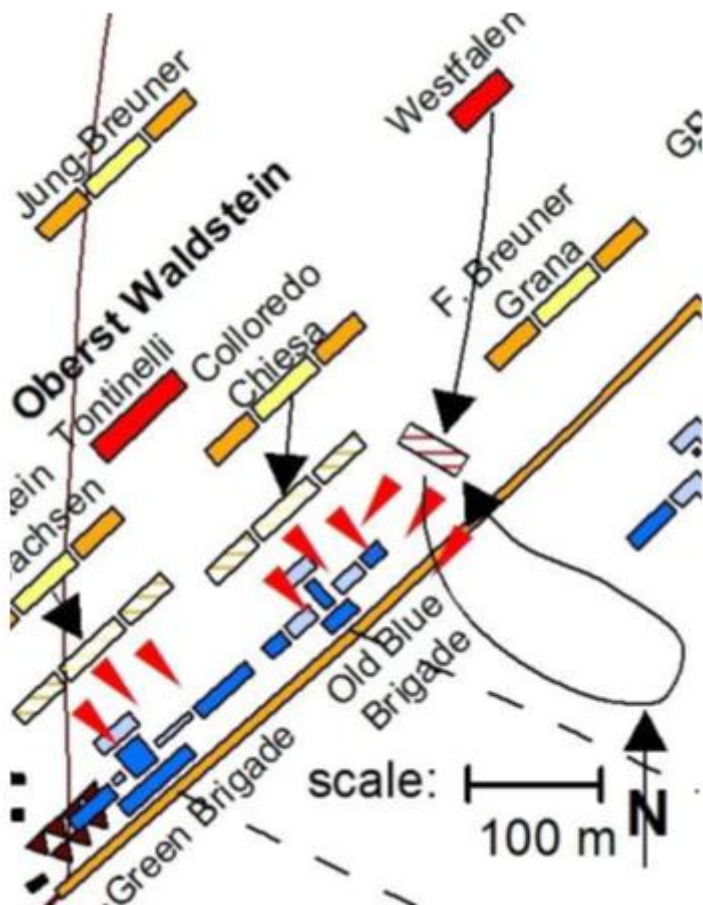
<https://adept-egidos.livejournal.com/>

2019-04-09 14:49:00

Продовження попереднього допису (<https://adept-egidos.livejournal.com/23594.html>)

Контратака Валленштайна і знищення Старої Блакитної Бригади, 12.30-13.30 год.

Стару Блакитну бригаду згадують тоді, коли вона наступала разом зі шведським лівим крилом. Всі католицькі очевидці та вторинні джерела переплутали Стару Блакитну бригаду зі Шведською бригадою, тому що обидві носять, принаймні частково, синю уніформу. Близько опівдня Стара Блакитна бригада зазнала страшних втрат. З 918 солдатів, за винятком офіцерів, лише 331 були зібрані незабаром після битви; 63% були вбиті, поранені або пропали, а командир – полковник Вінкель (Hans Georg aus dem Winckel) був поранений. Навіть Зелена бригада, яка фронтально атакувала укріплену імперську батарею на вітряних млинах, мала лише 39% втрат. Це говорить про те, що Стара Блакитна бригада зустріла долю, подібну до Жовтої бригади. (325, 2)

Розгром Старої Блакитної бригади (324. 2)

Схоже, що прихід кавалерії Паппенгайма на імператорське ліве крило, незважаючи на смерть фельдмаршала та дезертирство декотрих полків, вплинув на весь бій. Після того, як шведська атака була зупинена підкріпленнями Паппенгайма, імператорська контратака проломилася шведську лінію між центром і правим крилом. Використовуючи цей успіх, суміжні до пролому шведські підрозділи піддавалися атакам і були скуті, що дозволяло імперським підрозділам лівого крила бути залученими до дій на правому крилі. Як повідомляв Хольк, він відправив назад полки, які прибули до нього раніше з правого крила.

З підкріпленням від успішного лівого крила Холька, правий фланг і правий імператорський центр стабілізувалися, що дало змогу протидіяти Старій Блакитній бригаді, використовуючи успішну комбінованість зброї Валленштайна з піхотою

у фронті і кавалерією на фланзі. Тим не менш, шведській піхоті все ще вдавалося відступити через дорогу, з імператорськими підрозділами, що наздоганяли. У якийсь момент полковник Вінкель був поранений, Стара Блакитна бригада втратила згуртованість і нарешті розпалася. Лише 331 із 918 солдатів повернулися до своїх ліній відносно непошкодженими; полк ветеранів Вінкеля не мав можливості відновити бойові дії.

Тим часом прихід полку Пікколоміні запобіг катастрофі на правому кавалерійському фланзі Валленштайна, де Бернгард продовжував натискати. Після того, як Стара Блакитна бригада була відбита, правий фланг Зеленої бригади був перед загрозою, а полковник Вільденштайн (Georg Wulf von Wildenstein), який був поранений, не міг утримати свою позицію. З подальшим підкріпленням з боку Холька, що складалося, щонайменш, з аркебузирів Веструмба (Westrumb), Валленштайн контратакував крило Бернгарда і відкинув його назад. Незабаром майже вся шведська армія відступила. (329, 2)

Пат: імператорська та шведська армії на межі краху.

Майже неможливо отримати чітку картину ситуації на післяполудневий час. Більшість звітів з обох сторін коротко описують дезорганізованість армій. Однак, деякі очевидці дають зовсім іншу картину, зокрема капелан Густава Адольфа Якобус Фабріціус:

«Після того, як його Величність, король Густав Адольф..., перетнув канави з кавалерією Смаланд, атакував ворога... незабаром після цього вернувся цей полк, і ніхто не хотів відповідати на моє запитання, де був король, аж доки, проходячи полем, проповідник крикнув: «Король поранений!». Я був шокований цим і повернувся до місця, де бачив, його Королівську Величність. Але замість цього я зустрів полковника Ернста фон Ангальт-Бернбурга, підполковника Вінклера і підполковника Релінгера разом з іншими високопоставленими офіцерами, які запитали, чи бачив я їхніх людей ... Два члени королівського штабу їхали і кричали: «Це розгром!». Але я відповів: «Зупиніться, наша втеча спровокує всіх інших на втечу». У пошуках мого короля я зустрів безліч мушкетерів, кавалеристів і лівонського дворянина підполковника Тісенгаузена (Tiesenhausen), якому я звелів стояти. Але чим більше ми кричали, тим швидше вони бігали, бо думали, що їх переслідує ворог, не бачачи далеко через густий туман.»

Це яскраво вказує на стан шведської армії, коли офіцери шукали своїх солдатів. Про це повідомляє полковник Флітвуд (перебував у центрі або на правому крилі): "... Бо не було нашої піхоти, як стіна, не було жодного чоловіка, який би зумів вижити,...; а наша кіннота вижила, але була в жалюгідному стані" (330, 2)

Здається, шведська кавалерія була навіть в гіршому стані, ніж піхота. Герцог Альбрехт фон Саксен-Лауенбург втік з поля бою з 300 кавалеристами.

Імперська армія теж не була в хорошій формі. Полк аркебузирів Хагена два рази змінював фланги без бою і потім чекав за правим крилом, не виконуючи наказів атакувати. Разом з Хагеном кірасирський полк Шпарра, який також відступив від лівого до правого крила, і також відмовився битись, поки остаточно не залишив поля бою перед самим його закінченням. Найгіршим з усіх полковників був Лотар фон Боннінггаузен (Lothar von Bonninghausen), чиї аркебузири відступили перед початком битви, потім, розграбували власний обоз, ймовірно, лякаючи жінок в таборі (female camp followers) які, у свою чергу, розпрягли обозних коней і втекли разом з кавалерією. Відступаючи до Галле, вони намагалися перешкодити піхоті Паппенгайма, яка була на підході, посилити імперську армію в Лютцені. Піхота Валленштайна втримала позиції, але зазнала страшних втрат, багато високопоставлених офіцерів були або вбиті, або поранені. По суті, було дуже мало свіжих полків, які могли б переслідувати шведів.

Зі шведської сторони генерал-майор Кніппгаузен (Generalmajor Кнуфгаузен) зберіг свою власну бригаду, бригаду герцога Вільгельма і кавалерійський полк Ома в резерві. Вони тримали лінію, щоб розгромлені шведські полки могли бути зібрані за ними. Крім того, дві інші бригади другого ряду, Мітзлаффа і Турна, завданням яких, ймовірно, було зв'язати боєм імперський центр, але не прорватися, не зазнали важких втрат і, здається, організовано відійшли. У цей момент у битві настала пауза. (332, 2)

Бернгард Саксен-Веймар і Кніппгаузен: друга шведська атака

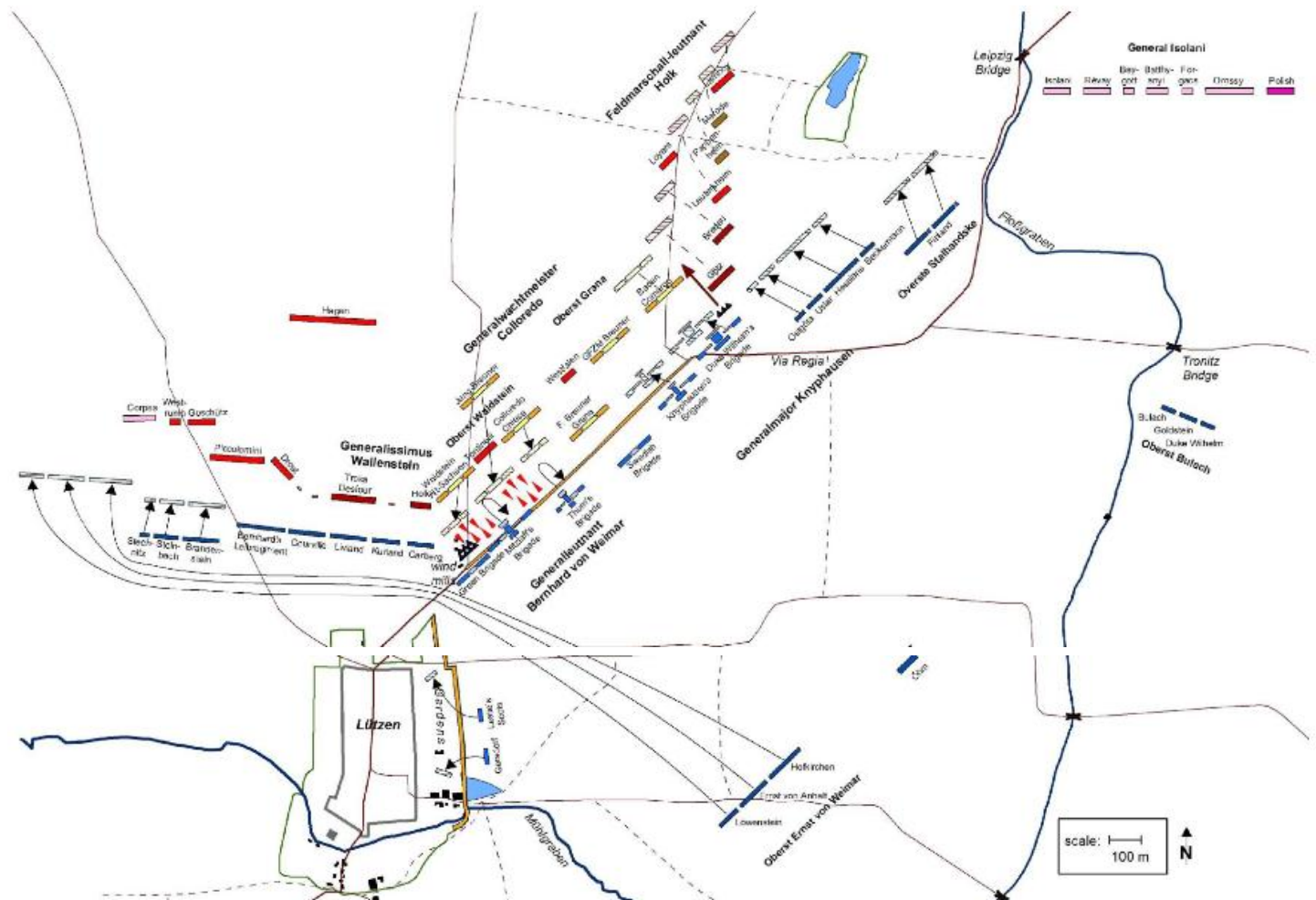
Після провалу шведських атак, бій тривав принаймні ще чотири години, але свідчення очевидців переважно мовчать. Зі смертю Густава Адольфа і смертельним пораненням генерала Нільса Браге армія втратила свого головного командира, а правий фланг і правий центр теж не мав командування. Наслідки порушеної шведської командної структури ніколи не підлягали дослідженню. Найбільш загальноприйнятна думка, що Бернгард фон Веймар примусив Кніппгаузена погодитися на продовження бою і базується вона тільки на ненадійних свідченнях. Хоча генерал-лейтенант Бернгард Саксен-Веймар

був вищим за рангом за генерал-майора Кніппгаузена, вони залишилися єдиними старшими офіцерами, але лише вторинні джерела стверджують, що Бернгард фактично прийняв командування шведською армією під час битви, як зараз і вважається. Проте, два очевидці стверджують, що командування було поділено між Бернгардом та Кніппгаузеном і лише пізніше, у Вайссенфельсі Бернгард взяв головне командування на себе.

Командування правого крила і правого центру, яке навряд чи було в руках Торстена Стальхандске, якому не вистачало повноважень, як полковнику, було повністю упущено істориками. Так само невідомо, чи Бернгард фон Веймар командував усім центром першої лінії і обома крилами, тому що таке командування було б занадто широким і практично неможливим, особливо з усіма жертвами серед старших офіцерів. (334, 2) Кніппгаузен був пов'язаний з діями військ на правому крилі, і здається можливим і розумним, що він прийняв командування цього крила, в той час як Бернгард фон Веймар командував лівим крилом, обидва поділяли командування центром. (334-335, 2)

Друга шведська атака правим крилом 15.00-18.00 год.

У певний момент після полудня, генерал-майор Кніппгаузен наказав шведському правому флангу атакувати невідомими полками. Цілком імовірно, що бригади Біла (власна Кніппгаузена) і Герцога Вільгельма брали участь у цьому нападі, тому що вони, мабуть, були єдиними не задіяними піхотними частинами, що залишилися в цьому місці. Будь-які інші підрозділи були, можливо, довільно створені із згуртованих солдатів. Атака була принаймні частково успішною, оскільки маленька імператорська батарея була захоплена повторно, а її гармати були повернуті проти імперських сил. Цей епізод, у свою чергу, змусив виснажене ліве крило Холька відступити після стрільби. Безумовно, до вечора тривала перестрілка, яка була прихована димом, але не було проведено ніяких серйозних дій, які могли б змінити результат бою. (336-337, 2)

Друга шведська атака 14.00-15.00 год (338, 2)

Друга шведська атака лівим крилом 15.00-18.00 год.

Після об'єднання своїх військ, близько 15.00 год, генерал-лейтенант Бернгард зіткнувся з такою ж важкою ситуацією, як і вранці. Він наказав полковнику Герсдорфу зі своїми виділеними мушкетерами відновити атаку на сади Лютцена, на цей раз, ймовірно, підкріпивши їх додатковими силами, можливо, у тому числі шотландцями Леслі. Решта боєздатних сил під командуванням Бернгарда фон Веймара невідома, але, швидше за все, вона складалася з другої лінії і частин кавалерії першої лінії, Зеленої бригади і двох лівофлангових піхотних бригад другої лінії Мітзлаффа і Турна. (344, 2)

Валленштайн, схоже, зібрав свої сили, що залишилися, на своєму правому крилі у вітряних млинах. Вони склалися з трьох піхотних батальйонів, ймовірно Вальдштайна/Альт-Саксен, Коллоредо/К'еза і Юнг-Бройнера, і деякої кавалерії, серед них аркебузирів Пікколоміні і, ймовірно, кірасирських ескадронів Холька і Трчки/Дефура.

У якийсь момент Зеленої бригаді вдалося захопити батарею біля повітряних млинів, яку обороняли тільки 50 солдат і повернути гармати проти імператорських військ. Підполковник фон Гофкірхен покинув поле битви із полком Шпарра. Валленштайну вдалося зібрати свої сили в останній раз, а згуртовані піхотні частини відбили батарею, під час цієї атаки генерал від артилерії Бройнер або полковник Бертольд фон Вальдштайн були смертельно поранені, що похитнуло мораль імператорської піхоти і вона запаникувала. Існує згадка, що шведський ротмістр Бодо фон Боденгаузен встиг наблизитися до генераліссимуса і вистрелити, але він схибив. Одна шведська бригада, напевно, Мітзлаффа, переслідувала відступаючу імператорську піхоту і проводила останні перестрілки з відступаючими. (346, 2)

Кінець битви та прибуття піхоти з корпусу Паппенгайма, 18.00-20.00 год.

Битва закінчилась з настанням темряви о 17.00 год. Яскраво описує закінчення битви Діодаті:

«Тим часом ніч була близька, і кавалерія противника покинула поле в безладді, в результаті чого піхота повинна була теж відступити, після чого вони знову почали важкий артилерійський вогонь, сконцентрувавши великі маси піхоти, і вони, здається, знову атакували. , але це були ознаки відступу ... »

Це ілюструє ситуацію ввечері, коли бій закінчився розділенням обох сторін під артилерійським вогнем після 6 годин битви, коли «обидві армії розділяв простір в половину англійської милі». Згідно з достовірними імператорськими очевидцями, після того, як обидві армії розійшлися після або невдовзі після настання сутінок, піхотні полки Паппенгайма: Жіля де Хаеса (Gil de Haes), Гольца (Goltz), Моріамез-Палланта (Moriamez-Pallant), Палланта (Pallant), Райнаха (Reinach) і Вюрцбургський (Wurzburg), приблизно з 3000 солдат, під командуванням генерал-майора Генріха Графа фон Райнаха (Generalwachtmeister Heinrich Graf von Reinach), прибули на поле бою і рвалися до бою. (347, 2)

Вже в темряві Райнах відіслав молодшого офіцера Августина фон Фріча і капрала зробити розвідку про загальну ситуацію. Розвідники повідомляли, що оглянули місце біля вітряних млинів і помилково прийняли свічки шведських солдатів, які шукали мертвих або грабували поле бою, за палаючі гноти мушкетів. Однак, на великій батареї біля вітряних млинів не було шведських солдат.

Чи міг Валленштайн продовжувати битву на наступний день з піхотою Райнаха і чим мав можливість відбити імперську артилерію?

Армія Валленштайна билася протягом 6 годин з набагато меншими резервами, що означало, що його солдати частіше брали участь у бою, ніж шведські солдати, і були виснажені. (348, 2)

Валленштайн не міг передбачити, чи прийдуть на наступний день саксонські полки на зміцнення шведської армії.

Здоров'я Валленштайна було не найкращим, і здається можливим, що його воля до боротьби була підірвана.

Де-факто всі імператорські полки знаходились на полі бою, боєприпасів та амуніції було ще як мінімум половина, а прибула свіжа піхота Райнаха могла стати вирішальним чинником в битві.

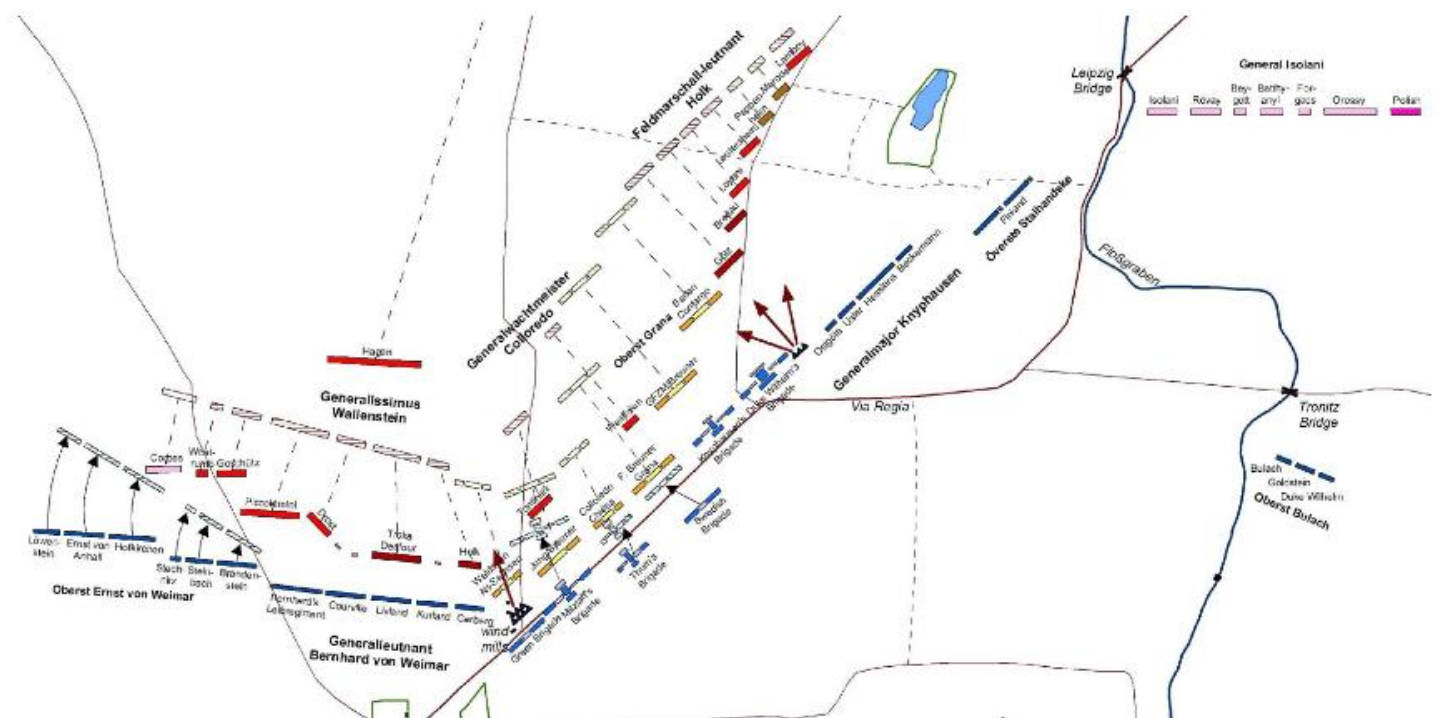
Підвівши підсумки щодо своїх втрат, серед них було чимало близьких йому офіцерів, у тому числі його племінник полковник Бертольд фон Вальдштайн, його швагер Граф Гаррах (Harrach), обговоривши ситуацію зі своїми офіцерами, всі одноставно вирішили продовжити битву (81, 1), Валленштайн вирішив відступити і почав організовувати відхід з поля бою з 20.00 до 21.00 години. Він повинен був залишити свої важкі гармати з усіма возами з боєприпасами (20 возів), тому що більшість його обозних коней втекла з його обозним супроводом (camp followers). Піхота Райнаха, підрозділи кроатів та полк Шпарра очолюваний підполковником Гофкірхеном (який відразу ж самовільно полишив позиції в арьергарді та приєднався до відступаючих) залишилися в якості ар'єргарду, імператорська армія відступала до Лейпцига. Опівночі Валленштайн досяг Лейпцига і залишався там протягом двох днів, після чого, 18 листопада імператорська армія вирушила на південь в напрямку Борни (Borna) та Грімми (Grimma) і відступила до Богемії на зимові квартири.

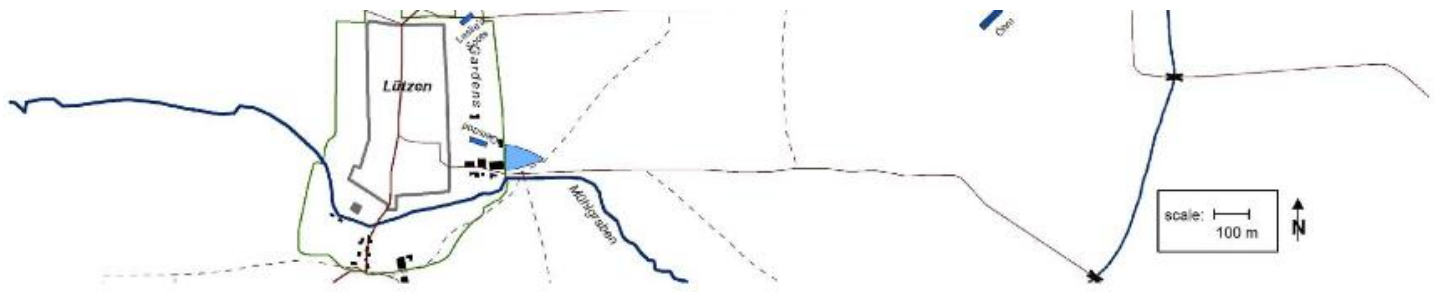
Більша частина шведського обозу втекла до Наумбурга перед страхом бути захопленими кроатами, тому в холодну ніч шведські солдати залишилися голодними і спраглими. Полки «ночували у формуваннях, у яких бились протягом попереднього дня». Ще один день бою здавався неминучим, і було важливо починати битву зі сходом сонця. Порожня, невтішна печаль від втрати короля зійшла на шведських командирів, і здавалося, що Бернгард і Кніпгаузен, далеко не святкували перемогу, а готували плани відступу. (83, 1)

Протестантські солдати прокинулись в середу вранці, 17 листопада, коли рівнина при Лютцені була порожньою, за винятком кількох рот кроатів, які нищили на місці битви. Місто Лютцен було знищено до попелу, тільки замок все ще стояв (83, 1)

Кавалерійський полк Ома з резерву другої лінії був відправлений щоб прогнати кроатів, адже він єдиний не брав активної участі в бою. Гармати імператорської артилерійської батареї на вітряних млинах було зведено шведами до двору лютценського замку під охорону 200 мушкетерів.

Без більшої частини шведського обозу, а відтак боєприпасів та провіанту, Бернгард навіть не міг думати про переслідування імператорської армії. На короткій нараді шведських офіцерів було прийняте одностайне рішення про відхід армії до табору в Наумбург, де солдати змогли б відпочити. Приблизно о 10.00 год ранку протестантська армія сформувалася на полі бою, і о 11.00 год почала свій марш назад до Наумбурга через Вайссенфельс. Поширювалися чутки про загибель короля, але більшість солдатів ще не знали, чи Густав Адольф був пораненим або мертвим. Коли армія дійшла до Вайсенфельса, герцог Бернгард зібрав офіцерів і розповів їм новину: король був убитий. Бернгард просив підтримати продовження кампанії під власним керівництвом; офіцери однозначно виступили за надання Бернгарду таких повноважень.

Ситуація на полі бою перед темрявою, 16.00-17.00 год. Останні протистояння. (349, 2)

Наслідки битви

Зразу ж після бою обидві сторони почали претендувати на перемогу на основі втрат, кількості захоплених знамен і претензії на вклад в перемогу. Почалася друга битва за об'єктивність тлумачення. Спроби з боку імперської сторони змусити людей повірити, що шведи першими покинули поле бою провалились. Шведи мали захоплені імперські гармати, щоб показати, що вони зберегли за собою поле бою. Однак, кроати Корпеса (Corges), які залишилися в якості ар'єргарду за три-чотири дні, переслідуючи шведів, які відходили з поля бою до Наумбурга, відбили деяку імперську артилерію. За словами Діодаті, імператорська армія захопила 60 знамен, з яких 36 із Старого Блакитного і Жовтого полків залишилися на полі, тому що вони були просто жердинами, хоча сумарно підрозділи разом мали лише 32 роти. Мюнхгаузен повідомляв, що його полк і полк Бадена захопив чотирнадцять знамен з Нового Блакитного і Жовтого полків. Ці цифри відповідають примітці Валленштайна, що він захопив 30 знамен, а втратив лише п'ять або шість корнетів (кавалерійські штандарти).

	Oberst, Oberstleutnant, Major, Quartiermeister	Hauptmann	Leutnant	Fähnrich	NCO	soldier
Swedish Brigade	3	5	5	4	20	374
Yellow Brigade						
Yellow Life Regiment	1	5	3	3	0	258
Lifeguard	0	0	1	8	9	15
Blue Brigade	0	5	5	4	18	381
Green Brigade						
Bernhard's Green Life Regiment	1	3	1	3	5	96
Wildenstein's Black	1	2	3	1	7	80
Leslie's Scotts	0	0	3	2	7	47
Duke Wilhelm's Brigade						
Wilhelm's Life Regiment	0	2	4	0	7	23
Bose/Pforte	0	0	0	0	3	38
White Brigade	0	3	1	3	5	96
Thurn's Brigade						
Thurn	2	1	0	1	3	3
Isenburg	1	0	0	0	4	10
Wilhelm von Hessen-Kassel	0	0	1	0	2	20
Mitzlaff's Brigade						
Gersdorf	1	1	2	0	12	90
Mitzlaff	1	0	1	1	12	122
Rossow	1	0	1	4	4	45
9th Brigade						
Henderson	0	1	1	1	4	47
Löwenstein	0	1	0	0	4	183

Список вбитих шведських піхотинців (352, 2)

Мало істориків обговорювали диспропорцію кількості захоплених знамен або навіть дивувалися їх великій кількості. Більшість знамен були захоплені в Старому Блакитному і Жовтому полках, коли вони були знищені. Але інші 30 знамен, які були захоплені імперською армією, показують, що шведська армія взагалі не показала себе добре. Багато знамен, можливо, було захоплено під час краху та розгрому шведської армії близько полудня, під час переслідування імперською кавалерією, але точні обставини залишаються невизначеними. (352, 2)

Взагалі, жертви в битві при Лютцені важко оцінити, тому що з обох сторін розраховувалися лише поранені, ймовірно, тому, що про них повинна була піклуватись армія і це коштувало грошей. Фактично, немає цілком надійних відомостей щодо загиблих солдатів. (354, 2)

Killed	Regiment	
Generalfeldzeugmeister Breuner (w)	GFZM Breuner	(w) смертельно поранені
Oberst Waldstein (w)	Waldstein	(p) полонені
Oberst Comargo (w)	Comargo	(u) ім'я невідоме.
Oberst Lohe	Lohe	
Oberst Westrumb	Westrumb	
Oberstleutnant Mendj	(u)	
Oberstleutnant Stolper	Baden	
Oberstleutnant Dauigni/Tauigni (p)	Lamboy	
Oberstleutnant Ehinhaussen (w)	(u)	
Oberstleutnant Falkenberg	Götz	
Oberstleutnant (u)	Desfour	
Oberstleutnant (u)	Comargo	
Wounded		
Oberst Lamboy	Lamboy	
Oberst Colloredo	Colloredo	
Oberst Piccolomini	Piccolomini	
Oberst H.G. Breuner	Jung-Breuner	
Oberstleutnant (u)	Waldstein	
Oberstleutnant Hammerle	Alt-Sachsen	
Oberstleutnant (u)	Jung-Breuner	
Oberstleutnant (u)	Friedrich Breuner	
Oberstleutnant (u)	Forgatsch	
Oberstleutnant Tontinelli	Tontinelli	
Oberstleutnant von Rauchhaupt	Trcka	
Oberstleutnant Osterhold	(u)	

Втрати серед імператорських офіцерів (355, 2)

Недовзі після битви шведська армія в Наумбурзі мала ефективну потужність приблизно 8000 піхоти, у тому числі 850 солдат Вітцума з гарнізону і 4,000 кавалеристів. У недатованому списку, що містить дані про втрати, зазначено, що 2575 піхотинців були поранені; це означало, що приблизно 3300 піхотинців були убитими або зниклими і 2000 кавалеристів вбитими, пораненими або неврахованими. Деякі дезертири могли з'явитися пізніше, і багато солдатів, ймовірно, оговтувалися від своїх ран, але шведська армія тимчасово втратила 7875 чоловіків або 40%. Скільки справді померло важко сказати. Тільки один протестантський очевидець, Джордж Флітвуд, згадав про число загиблих, які він оцінив у 1500 солдат, що здається занадто низьким, враховуючи, що шведська армія атакувала у 6-годинному бою. Кількість загиблих, як правило, не перевищує кількість поранених, так що верхня межа убитих становить менше 3900 солдат з найбільш вірогідним числом близько 3000. Серед них були Густав Адольф, генерал Браге, полковник Стенбок, полковник Герсдорф і підполковник Нільссон.

	musketeers	pikemen	officers	total	musketeers	pikemen	total
<i>Swedish Brigade</i>	832	42	212	1086	22.1%	84.3%	31.0%
Erik Hand	330	42	96	468	29.0%	84.3%	43.5%
Karl Hard	350	0	96	446	21.7%		17.9%
Klas Hastfer	152	0	20	172	2.6%		15.7%
<i>Yellow Brigade</i>	167 (+40)a	82 (+25)a	96	420	68.4%	70.4%	65.6%
<i>Blue Brigade</i>	279	52	96	427	42.6%	88.0%	61.5%
Winckel's Old Blue	279	52	96	427	42.6%	88.0%	61.5%
<i>Green Brigade</i>	692 (+79)b	200 (+41)b	192b	1204b	37.0%	28.3%	40.9%
Bernhard's Green Life Regiment	344 (+44)b	137 (+22)b	96b	643b			
Wildenstein's Black	348 (+35)b	63 (+19)b	96b	561b			
Leslie's Scots	b	b	b	b			
<i>Duke Wilhelm's Brigade</i>							
Wilhelm's Life Regiment	108	60	96	264	60.9%	23.1%	46.8%
Bose	504	120	96	720	6.7%	23.1%	9.1%
Pforte	314c	86c	48c	448c			
<i>White Brigade</i>	534	235	96	865	24.6%	13.0%	22.8%
Knyphausen's White	534	235	96	865	24.6%	13.0%	22.8%
<i>Thum's Brigade</i>	498	234	168	900	13.5%	31.6%	28.1%
Thum	210	126	96	432	12.5%	12.5%	10.0%
Isenburg	96	36	24	156	20.0%	33.3%	42.2%
Wilhelm von Hessen-Kassel	192	72	48	312	11.1%	50.0%	37.8%
<i>Mitzlaff's Brigade</i>	648	282	240	1170	37.6%	39.0%	36.2%
Gersdorf	240	48	48	336	27.3%	50.0%	35.6%
Mitzlaff	192	90	96	378	43.9%	54.5%	44.6%
Rosow	216	144	96	456	41.0%	14.3%	27.6%
<i>9th Brigade</i>	600d	0	144d	744d	38.7%		35.8%
Henderson	d	0	d	d			
Löwenstein	480d	0	96d	576d			
Brandenstein	120d	0	48d	168d			

a: Кількість неозброєних солдатів у дужках; пропонуване співвідношення мушкетерів до пікінерів складає 2: 1.

b: Цифри свідчать про те, що шотландці Леслі були включені до полків Бернгарда і Вільденштайна.

c: Цифри показують, що частини з полку Пфорт (Pforte) були відокремлені в іншому місці в Лютцені, але були воз'єднані, коли цей список був зроблений.

d: Цифри свідчать про те, що полк Хендерсона був включений до полків Льовенштайна та Бранденштайна.

Недатований список втрат шведської піхоти у відсотках (353, 2)

Недатований список шведських піхотинців показує розподіл втрат за полками. Жертви пікінерів та мушкетерів у будь-якому окремому полку подібні, за винятком двох підрозділів. Пікінери Старої Блакитної бригади втратили 88,0%, а мушкетери постраждали 42,6%. З 84,3% пікінерів і 22,1% мушкетерів це співвідношення ще більше проявляється в Шведській бригаді. Шведські пікінери, ймовірно, пожертвували собою, щоб прикрити відступ своїх товаришів.

Імперські жертви важче оцінити, тому що Валленштайн залишив багато поранених, на полі бою і в Лейпцигу, і після бою майже немає надійних списків для імператорської армії.

	Oberst, Oberstleutnant, Obristwachtmeister, Quartiermeister	Rittmeister	Kapitänleutnant, Leutnant	Cornet	NCOs	cavalrymen
Desfour	1	0	2	2	4	52
Holk	0	1	1	1	5	66
Trcka	0	0	0	2	8	58
Götz	1	0	1	0	7	58
Bredau	1	1	0	1	4	7
Loyers	1	0	0	0	3	34
Goschütz	0	0	1	0	0	20

Список вбитих та поранених у імператорських кавалерійських полках (354, 2)

Список вбитих та поранених дає точну кількість, загалом 343 особи для семи кавалерійських полків, але, оскільки ми не маємо точних цифр їхньої початкової сили, важко оцінити кількість поранених. Деякі кірасирські полки, здається, зазнали чималих втрат; Хольк мав 74 поранених з приблизно 250 солдат, що становить 30%; загальна кількість жертв може становити 50% для цього полку. Найбільш надійними джерелами для імператорських жертв є Діодати, який припускає, що імперська армія могла втратити 3000 загиблих і поранених, а Хольк сам оцінив втрати 3000 загиблих.

Враховуючи те, що шведи були нападником і що дві шведські бригади були зруйновані, більш імовірно, що шведська армія зазнала більших втрат, але немає ніяких доказів і імперські втрати могли значно збільшитися під час відступу через дезертирів, солдат вбитих селянами і того, що Валленштайну залишив більшість поранених. Імперська армія, безумовно, мала набагато вищий рівень жертв серед вищих офіцерів; фельдмаршал Паппенгайм, генерал від артилерії Бройнер, чотири полковники і шість підполковників, а генералісімуса Валленштайна, чотирьох полковників і вісім підполковників було поранено. Ця обставина може розглядатися як свідчення широкого використання снайперських стрілків у шведській армії або як зразкова поведінка тих імператорських офіцерів, які не втекли з поля бою, або є результатом обох свідчень в комплексі. (357, 2)

Після битви Хольк був підвищений до фельдмаршала, полк аркебузирів Пікколоміні був перетворений у полк кірасирів, сам Пікколоміні отримав патент на вербовку другого полку кірасирів та полку драгунів, чимало офіцерів отримали цінні подарунки, багато рядових солдат були пожалувані в дворянство. Зі шведської сторони вищі офіцери також були нагороджені: Кніпгаузен дещо пізніше був підвищений до фельдмаршала, Бернгард Саксен Веймарський фактично командував армією, але отримав найвищий в армії офіційний ранг генерал-лейтенанта, який перейшов до нього від його брата герцога Вільгельма Веймарського, а пізніше з рук канцлера Оксеншерни, як директора Хайльброннської Ліги отримав у володіння герцогство Франконське створене із католицьких єпископств Бамберга та Вюрцбурга .

Хто переміг?

Голо Манн якось написав, що немає сенсу сперечатися, хто виграв битву, тому що обидві армії виснажили одна одну. Шведи досягли своєї мети змусити Валленштайна вийти з Саксонії, тим самим допомогли своєму союзнику, що можна розглядати як тактичну перемогу. Вони здобули військову здобич, всю імперську важку артилерію, частину багажу і багато зброї. Ця перемога навіть мала довгостроковий ефект, оскільки Валленштайн не міг платити своїй армії, грабуючи територію ворога - Саксонію, але після битви він змушений був попросити у Фердинанда II коштів. Крім того, Валленштайн більше турбувався про покарання дезертирів у Празі. Все, це переконало Фердинанда II позбутись свого генерала. Валленштайн був убитий 25 лютого 1634 року в Егері. (364, 2)

Проте всі ці переваги не зіставні із смертю Густава Адольфа. Навіть якщо він не був блискучим стратегом, як часто стверджував, він був харизматичною фігурою і живою легендою, і він разом тримав протестантський союз. Навіть після його смерті він використовувався як об'єднавча фігура.

Тим не менш, альянс розвалився і найважливіший союзник Швеції, Саксонія, разом з багатьма іншими протестантськими землями, здались або проголосили мир з Фердинандом II у Празькому договорі 30 травня 1635 року.

МЕТКИ: [1632](#), [Валленштайн](#), [Густав Адольф](#), [Лютцен](#), [Паппенгайм](#), [битва](#), [кампанія](#)

0 коментариев

Лютцен, 1632 IV

adept_egidos
 adept_egidos

<https://adept-egidos.livejournal.com/2019-04-09 15:12:00>

Продовження попереднього допису (<https://adept-egidos.livejournal.com/24001.html>)

Лютцен|1632, хронологія

Дата	Антигабсбурзькі сили		Імператорські сили		Військові операції
	Шведська армія Король Швеції Густав Адольф	Німецька армія Генерал кавалерії Бернгард Саксен-Веймарський	Імператорська армія Генераліссимус Альбрехт Валленштайн	Імператорський корпус, Фельдмаршал Готфрід Паппенхайм	
Вересень					
18 вересня	Windsheim				Відхід з-під Нюрнберга
23 вересня			Forchheim		Відхід з-під Нюрнберга
Жовтень					
4 жовтня	Donauwerth				Марш на Швабію та Баварію
7 жовтня			Bamberg		Марш на Саксонію
8 жовтня			Coburg		Марш на Саксонію
13 жовтня	Баварія				Призупинення маршу на Швабію та Баварію і початок маршу до Саксонії
Середина жовтня			Hof		Хольк переконує Валленштайна відмовитись від походу на Дрезден і зосередитись на взятті Лейпцига
21-26 жовтня	Nordlingen				Марш в Саксонію
27 жовтня				Langensalza	Паппенгайм, відкликаний імператором з Нижньої Саксонії, йде у Саксонію аби окупувати її територію на захід від р. Заале. Вільгельм Саксен-Веймарський концентрує 3 тис солдат у Ерфурті
30 жовтня	Klitzingen				Марш в Саксонію
31 жовтня		Arnstadt			Бернгард Саксен-Веймарський із своїм корпусом в 7 тис солдат швидким маршем із Франконії прикриває проходи через Тюрингійський ліс.
28 жовтня - 2 листопада			Leipzig		Прибуття Валленштайна під Лейпциг і взяття Лейпцига та його замку Pleissenburg
Листопад					
3 листопада				Nebra	Дізнавшись про плани Густава Адольфа йти на північ, Паппенхайм перетинає Nebra і йде на з'єднання із Валленштайном.
2-7 листопада	Arnstadt	Arnstadt			Густав Адольф з'єднується із Бернгардом Саксен-Веймарським поблизу Арнштадта.
4 листопада			Eilenburg		Валленштайн на марші до Торгау, дізнається, що Густав Адольф перебуває

					в Ерфурті, Імператорська армія повертається до Лейпцига
6-7 листопада			Merseburg	Merseburg	Паппенхайм приєднується до Валленштайна
8 листопада	Erfurt				Об'єднані шведські сили входять в Ерфурт. Авангард Вільгельма Саксен-Веймарського займає переправу через р. Заале і входить до Наумбурга
8-10 листопада	Naumburg				Основна шведська армія входить до Наумбурга. Густав Адольф кличе на допомогу саксонців Георга Люнебургського, який утримує переправу через Ельбу у Торгау. Армія не дозволяє Георгу йти на допомогу шведам. Шведський табір розміщено на південь від Наумбурга
12-13 листопада			Weissenfels	Weissenfels	Валленштайн та Паппенхайм на півдорозі до Наумбурга шикуються у бойовий порядок проти шведської армії. Густав Адольф, маючи мало кавалерії відходить і укріплюється у Наумбурзі.
14 листопада				Merseburg	Розширивши відступ шведів як вихід для розміщення армії на зимові квартири, Валленштайн приймає рішення про розпуск своєї армії і відсилання Паппенхайма у Нижню Саксонію. Галлас у Чехії займає наказ зайняти позиції між Grimma та річкою Ельба
14 листопада				Merseburg	Паппенхайм відправлений на збір контрибуцій в Merseburg, Halle та Aschersleben. Полковник Хаффельд відправлений до Eilenburg наглядати за Саксонцями в Торгау.
4.30-5.00, 15 листопада	Naumburg				Дізнавшись про розпорошення імператорської армії, Густав Адольф зі свого табору у Наумбурзі починає раптовий наступ проти Валленштайна.
12.00, 15 листопада	Rippach		Weissenfels		Родольфо Коллоредо, повертаючись через Rippach із кроатами і драгунами Вайссенфельського гарнізону для його відправки до Лейпцига, блокує шведські війська на переправі через Rippach. Він керує обороною переправи.
15 листопада 12.00-15.00 перестрілка на струмку Rippach	Rippach		Lutzen		Валленштайн контролює з Лютцена розпуск імператорської армії на зимові квартири, коли дізнається про шведський наступ і затримку шведів ар'єргардом Коллоредо на струмку Rippach. Кроати Ізолано надіслані на Rippach затримати наступ шведів. Надіслано листи про термінове повернення імператорським підрозділам у Zwickau і Altenburg
16 листопада 1632 року Битва при Лютцені					
00.00, 16 листопада	Rippach	Rippach	Lutzen	Halle	Паппенхайм отримує від Валленштайна лист про необхідність допомоги
2.00,	Rippach	Rippach	Lutzen	Halle	Кавалерія Паппенхайма покидає Галле та вирушає до Лютцента
5.00,	Rippach	Rippach	Lutzen		Густав Адольф починає обхідний марш до поля бою біля Лютцена
6.00,	Rippach	Rippach	Lutzen		Піхота Паппенхайма покидає Галле
7.30,	Lutzen	Lutzen	Lutzen		Густав Адольф під Лютценом
10.00	Lutzen	Lutzen	Lutzen		Густав Адольф зважує розміщення армії на полі бою
10.30,	Lutzen	Lutzen	Lutzen		Атака Статханске на лівий імператорський фланг
10.45 - 11.15,	Lutzen	Lutzen	Lutzen		Густав Адольф висуває першу лінію правого флангу для наступу
11.00 - 12.00,	Lutzen	Lutzen	Lutzen		Шведи атакують лівий імператорський фланг
11.30 - 12.30,	Lutzen	Lutzen	Lutzen	Lutzen	Лівий шведський фланг виступає для атаки до фронту.
11.30 - 12.30,	Lutzen	Lutzen	Lutzen	Lutzen	Прибуття кавалерії Паппенхайма і контратака лівим імператорським флангом
11.30 - 12.30,	Lutzen	Lutzen	Lutzen	Lutzen	Атака лівим шведським флангом
12.00 - 13.00,	Lutzen	Lutzen	Lutzen	Lutzen	Смерть Паппенхайма, імператорський «Fahneflucht»
12.30 - 13.30	Lutzen	Lutzen	Lutzen	Lutzen	Контратака Густава Адольфа і його смерть. Знищення Жовтої бригади
12.30 - 13.30	Lutzen	Lutzen	Lutzen	Lutzen	Контратака Валленштайна правим флангом. Знищення Старої Блакитної бригади
13.00-14.00	Lutzen	Lutzen	Lutzen	Lutzen	Сторони на межі колапсу. Тимчасове затишшя на полі бою.
15.00 - 18.00	Lutzen	Lutzen	Lutzen	Lutzen	Друга атака шведським правим та лівим крилами.
18.00-20.00	Lutzen	Lutzen	Lutzen	Lutzen	Припинення битви. Прибуття піхоти Паппенхайма
20.00-21.00	Lutzen	Lutzen	Lutzen	Lutzen	Початок відходу Валленштайна з поля бою до Лейпцига.
17 листопада 1632 року					
11.00, 17 листопада	Lutzen	Lutzen	Leipzig	Leipzig	Валленштайн досягає Лейпцига Шведська армія починає марш до Наумбурга

Аналіз тактики битви: результати розвитку військового мистецтва XVII століття

Військові історики часто дивувалися, чому та ж шведська армія, яка досягла рішучої перемоги над Тіллі при Брайтенфельді, так погано спрацювала при Лютцені. Є кілька причин, наведених істориками, наприклад, укріплення Валленштайна при Лютцені, незграбні іспанські піхотні формування Тіллі при Брайтенфельді, або що Густав Адольф повинен був атакувати таку ж сильну армію в Лютцені, які є неправильними. Боротьба за методами італійсько-німецької тактики Брайтенфельда і Тіллі не повністю зрозуміла, що ускладнює визначення відмінностей між арміями Тіллі і Валленштайна, і чому останній був набагато більш успішним проти шведів. Короткий час між битвами при Брайтенфельді 17 вересня 1631 і при Лютцені 16 листопада 1632, і той факт, що обидві ворожі шведам армії склалися і в одній, і в іншій битві з імператорських і Лігістських (Військ Католицької Ліги) військ дозволяють припустити, що обидві армії були не такі різні (365, 2)

Піхота і артилерія

Шведська армія не змінилася між Брайтенфельдом і Лютценом. Шведські мушкетери не були оснащені легким мушкетом, що забезпечило їм більш високу мобільність, як це часто стверджували. Насправді, мушкетери в обох арміях використовували подібні типи мушкетів при Лютцені, і якщо шведи використовували різні типи в Брайтенфельді, то ці

мушкети були, швидше за все, старими і важчими мушкетами голландського типу.

Формування піхотної бригади в шведському стилі не було занадто складним для використання і не провокувало жодних затримок у битві при Лютцені. Загалом від формування піхоти в класичні бригади відмовились вже в битві при Нордлінгені через два роки. Дуже ймовірно, що питання про формування шведської бригади зникло в 1636 році до битви при Вітштоку. Валленштайн зменшив глибину своїх піхотних батальйонів з десяти або дванадцяти до семи шеренг, і він почав оснащувати свою армію полковими 3-х або 4-х фунтовими гарматами, що збільшувало його вогневу міць. Але ці реформи навряд чи можна розглядати як ключову причину його успіху при Лютцені.

Новим було те, що Валленштайн розгорнув свою піхоту в трьох лініях: лінія застрільників в дорожніх канавах, перша лінія з п'яти батальйонів (сквадронів), підкріплена важкою артилерією і полковими гарматами, а також двома батальйонами у другій лінії. Ця тактика поступово порушує мораль і згуртованість формування, спочатку стрільцями першої лінії стрільба по офіцерам, а потім виснаженням ворожих солдатів, які повинні були пробиватися двома лініями, а оборонні підрозділи можуть відступити і реформуватися за 2-ю лінію і контратакувати.

Кавалерія

Густав Адольф продемонстрував у Вербені в липні 1631 року на що була здатні об'єднані сили драгунів, легкої кавалерії і стрільців, коли він розбив чотири кращих кавалерійських полків Тіллі; але коли він переслідував розділену імператорську армію 15 листопада 1632 року, у нього не було драгунів і не вистачало легкої кавалерії, яка потім складалася лише з фінів Сталханске, щоб забезпечити розвідку і очистити дорогу в Ріппаху вчасно, щоб шведська армія могла легко перейти потік. (366, 2) Натомість, хорвати і драгуни Валленштайна, значно переважали шведську легку кавалерію, контролюючи всю область операцій також при Нюрнберзі (Alte Veste), перешкоджаючи Густаву Адольфу напасти раптово на імперську армію або проводити розвідку. Під час шведського розгортання 16 листопада, Валленштайн постійно драгував, а потім під час бою загрожував шведському тилу своїми легкими кавалеристами. Хоча тактика перестрілки Валленштайна провадилася один раз, коли один кроатський полк порушив його бойову лінію на правому фланзі; легка кавалерія будь-якого роду стала важливою галуззю в європейській війні до початку 19 століття. Недооцінка місцевості була пов'язана з відсутністю в Густава Адольфа легкої кавалерії, це коштувало його армії цінного часу і, можливо, було результатом поганої розвідки.

Іншим вирішальним фактором були імператорські кірасири. Набагато краще броньовані, ніж шведська кавалерія, вони захищали вразливі фланги піхотного центру, і шведська кавалерія не змогла їх подолати. Однак, негідні дії кірасирів Шпарра показали, що хороші обладунки не є гарантією успіху, коли керівництво не є вдалим. З іншого боку, недостатність обладунків в імперських аркебузирів ледве не призвела до знищення армії Валленштайна. Валленштайн спробував модернізувати аркебузирів до кірасирів, але це йому не вдалося, головним чином тому, що кірасири були надто дорогими. Витрати були, мабуть, головною причиною того, чому більшість кавалерії залишилися без сильних обладунків в Європі.

Лідерство

Хоча Бернгард Саксен-Веймарський, Кніппаузен і Браге були добрими офіцерами, шведська армія під Лютценом не мала деяких кращих командирів. Фельдмаршал (Fältmarskalk) Густав Карлссон Горн (Gustav Karlsson Horn Greve til Björneborg), за словами Монро, один з кращих шведських командирів, очолював операцію шведської армії в Ельзасі, генерал Йохан Банер (Johan Baner) був поранений при Альте Весте; в тій же битві полковник Леннарт Торстенсон (Lennart Thorstenson), який зазвичай командував артилерією Густава Адольфа, був узятий в полон і його наступником був недосвідчений майор Джоен Перссон Джернлод (Joen Persson Jernlod); інші багато здібних командирів не брали участі у битві при Лютцені. Їхня відсутність призвела до того, що здібні офіцери нижчого рангу, як полковник Торстен Сталханске (Thorsten Stalhandske), які не мали досвіду командира крила, опинились у незнайомій ситуації, що вимагала великої відповідальності, коли Густав Адольф і Нілс Браге загинули (367, 2)

Відсутність геніальних офіцерів Густава Адольфа, з якими він домігся рішучої перемоги при Брайтенфельді, безумовно, призвела до незначних помилок, таких як затримка його важкої артилерії, яка в сукупності призвела до патової ситуації при Лютцені. По суті, успіх шведської армії Густава Адольфа головним чином базувався на вищому керівництві.

На імператорському боці, втеча Гофкірхена та Бонінгхаузена спотворили образ імперського офіцера. Валленштайн міг поклатися на фельдмаршала-лейтенанта Холька, який продемонстрував велику розсудливість в командуванні лівим крилом, і битва була б програна без нього. Багато інших офіцерів, таких як полковник Вальдштайн, полковник

Пікколоміні або майор Мюнхгаузен, взяли на себе ініціативу, коли це було важливо, або відновили бойову лінію, коли це було необхідно, не дивлячись на свою безпеку, що свідчить про жертвність вищого імперського офіцера.

Резерви

Ще одним нововведенням був кавалерійський резерв Валленштайна. Тут лежить справжня причина успіху імператорської армії. Хоча Густав Адольф мав дуже сильну другу лінію, в його армії не було реальних резервів, а лише ті, що склалися з мушкетерів Хендерсона і кінноти Ома, і навіть вони були призначені для центру. На відміну від шведської армії, Валленштайн розгорнув один мушкетерський ескадрон і п'ять кавалерійських ескадронів як резерв. Це розгортання дозволило значно гнучкіше реагувати на шведські атаки. Два резервних ескадрони на крилах зміцнили імператорський лівий фланг на початку битви і запобігли ранньому шведському прориву, поки Паппенгайм не усунув цей тиск. Найбільш вирішальним було розгортання трьох кавалерійських резервних ескадронів за центром і кавалерійсько-піхотних об'єднаних дій проти Жовтої і Старої Блакитної бригад. Якщо битва під Лютценом нічого не доводила, то саме цінність високомобільних кавалерійських резервів стала важливою запорукою європейської тактики.

Розвиток битви

На відміну від Брайтенфельда, Густав Адольф повинен був взяти на себе ініціативу і почати битву при Лютцені, тому що він не міг чекати, поки корпус Паппенгайма прибуде і зміцнить імперську армію. Не чекаючи своєї важкої артилерії, він кинувся в наступ і атакував обидва крила обхідним маневром із запізненням, замість того, щоб атакувати лише одне крило і побачити, як розвивається бій. Коли Паппенгайм прибув, вся перша лінія шведської армії була зв'язана і не могла реагувати, а відсутність відмінних командирів, разом з суперництвом між Бернгардом і Кніпгаузеном, перешкождали оперативному переміщенню кавалерії другої лінії зліва на правий фланг (368, 2)

Після того, як шведське праве крило було розбито, вся армія впала як доміно. Шведи все ще мали достатнє керівництво, щоб уникнути повного руйнування, але в цей момент вони більше не могли перемогти імперську армію. Тим не менш, згуртованість, досвід і лідерство шведської армії дозволили Бернгарду відновити атаку і втримати солдатів на декілька годин, де більшість інших армій зазнали б невдачі. (369, 2)

А тепер по суті джерел, які використовувались для мого допису. На сьогоднішній день є надзвичайно цікава дисертація "The Archaeology of the Battle of Lützen: An examination of 17th century military material culture, Diss. Glasgow 2015" авторства Andre Schürger. Автор намагається зрозуміти хід битви при Лютцені на основі археологічних знахідок і йому це дуже добре вдається. У роботі описано детально хід битви, проведена ревізія всіх вторинних джерел на основі свідчень, мемуарів очевидців та неопублікованих листів ключових осіб. Досліджено матеріальну складову озброєння та організації, свіжо і цілком обґрунтовано подається мотивація в діях учасників битви. Робота Andre Schürger вивела битву при Лютцені на зовсім новий рівень – рівень найбільш досліджених битв Тридцятилітньої війни на рівні із Нордлінгеном(1634) і Рокруа (1643). Я використовував у своїй статті не робочу частину дисертації Andre Schürger з її науковим обґрунтуванням певних подій, а висновки з робочої частини. З іншої сторони, дуже кваліфіковано Andre Schürger обійшовся із своїм колегою по наукових інтересах, Richard Brzezinski (і його робота Lützen 1632. Climax of the Thirty Years War, Oxford 2001), не повторюючи добре дослідженої останнім кампанії, яка призвела до битви при Лютцені 1632 р.. Саме тому, для опису кампанії довелося використовувати працю Richard Brzezinski. Використовувались мною і кілька інших вторинних джерел, але лише для перевірки і співставлення із новими фактами, які, думаю, після праць Brzezinski і Schürger втратять актуальність, я їх не згадую. Література:

1. Brzezinski, Richard, Lützen 1632. Climax of the Thirty Years War, Oxford 2001
2. Schürger, Andre, The Archaeology of the Battle of Lützen: An examination of 17th century military material culture, Diss. Glasgow 2015

Примітки:

1. На початку осені, арміям вже пора було планувати області свого розміщення на зимові квартири.
2. З розрахунку 3 фунти в день їжі на людину та 12 фунтів кормів для коня (57, 2)
3. При Нюрнберзі шведи втратили 10 тис солдат та 10-12 тис коней внаслідок нестачі їжі та кормів, дезертирства та епідемії (57, 2).
4. Така відправка Паппенгайма в Ашерслебен була пов'язана із бажанням остаточного блокування шведсько-балтійського сполучення та заодно давала можливість Паппенгайму обхідним маневром рухатись у Рейнську область.
5. Ймовірно, Коллоредо дізнався що шведська кавалерія не була черговим патрулем шведів, а авангардом основної армії.
6. Наявність попередньо узгодженого сигналу може свідчити про намір Валленштайна лише тимчасово розсіяти армію, а не розмістити її на зимові квартири.
7. Був викопаний для транспортування деревини до вугільних шахт Саксонії.
8. Ця гравюра є інформативною, однак вона була джерелом вікового міфу щодо зображення імператорської ордер-баталії у іспанських squadron.
9. Командування передавалось в порядку черговості рангів.
10. Через кілька місяців усі командири цих полків постануть перед судом у Празі за дезертирство, назване сучасниками «Fahnenflucht».
11. Колет короля, містить пошкодження від цих видів зброї.
12. Підполковник Giulio Diodati з піхотного полку Grana – учасник битви.

МЕТКИ: [1632](#), [Валленштайн](#), [Густав Адольф](#), [Лютцен](#), [Паппенгайм](#), [битва](#), [хронологія](#)

0 коментаріев